

BESVIGELSER & FORVENTNINGSKLØFTEN SPECIALE

Af Lasse Christensen

Cand.merc.aud.

Juni 2023

Titelblad

Titel: Besvigelser & forventningskløften

Title: Fraud & the Expectation Gap

Fag: Kandidatspeciale

ECTS-point: 30 ECTS

Uddannelse: Revision, Cand.merc.aud.

Uddannelsessted: Aalborg Universitet

Udarbejdet af: Lasse Christensen

Studie-nr.: 20183009

Vejleder: Hans B. Vistisen

Antal tegn inkl. mellemrum (ekskl. bilag): 143.574

Antal sider (ekskl. bilag): 59,82

Afleveringsdato: 1. juni 2023

Lasse Christensen – Studie-nr. 20183009

Executive summary

In the past decade there has been a significant increase in economic crimes ranging from small-scale credit card fraud to large-scale corporate scandals. These large-scale corporate scandals as the Genan and the HeSaLight scandals, gained a substantial media coverage, which naturally raised the questions about the role and accountability of the auditors. The credibility of auditors is crucial for their professional standing, as they are expected to be the public's representative in ensuring the accuracy and reliability of financial statements, and when one fraud isn't detected in time it will reflect on the entire auditing profession. The thesis notes that despite auditors need to give a high level of assurance that financial statements are free from substantial misstatement due to fraud or error, auditors encounter difficulties in spotting fraud. Moreover, there is a gap between the expectations of the public and the scope of auditors' obligations. This discrepancy results from a mismatch between what auditors can do and how the public views their capacity to identify and stop fraud.

In the conclusion, the research highlights the observations made throughout the study and answers the main research question: *"How does fraud occur, and what are the public's expectations of auditors' responsibility in detection fraud compared to their legal obligations?"*.

To examine the fraud element, multiple well-known theories like the fraud triangle, the fraud scale, the M.I.C.E. model and the fraud diamond, is used to understand the motives and circumstances that lead to fraud. Furthermore, an analysis of auditor's legal obligations and regulations in context to fraud is explored. Auditor's role in detecting fraud and the limitations they face is also likewise addressed in the study.

It has been assessed that the expectation gap in an auditing perspective is due to unreasonable expectations from the public, because of their lack of knowledge. However, examination of the expectations regarding fraud, have had a positive development from the 90's to the most recent available study in 2014. Communication and knowledge sharing between the auditing profession and the public has been found key to secure an expectation gap as small as possible.

Indholdsfortegnelse

1.	INDLEDNING	6
1.1	PROBLEMFORMULERING.....	7
1.2	AFGRÆNSNING	8
2.	METODE OG VIDENSKABSTEORETISK STÅSTED.....	8
2.1	METODE	8
2.2	VIDENSKABSTEORETISK STÅSTED.....	10
2.3	DATAINDSAMLING.....	10
2.4	SPECIALETS OPBYGNING	10
3.	BESVIGELSER.....	12
3.1	DEFINITION AF BESVIGELSER	12
3.2	BESVIGELSESFORMER.....	13
3.2.1	<i>Regnskabsmanipulation</i>	<i>13</i>
3.2.2	<i>Misbrug af aktiver</i>	<i>15</i>
3.3	HVORFOR OPSTÅR BESVIGELSER?	17
3.3.1	<i>Besvigelsestrekanten.....</i>	<i>17</i>
3.3.2	<i>Risikofaktorer ifølge ISA 240</i>	<i>22</i>
3.3.3	<i>Besvigelsesskalaen</i>	<i>24</i>
3.3.4	<i>M.I.C.E.</i>	<i>26</i>
3.4	BESVIGEREN.....	29
3.4.1	<i>Stereotypen</i>	<i>29</i>
3.4.2	<i>Besvigelsediamanten.....</i>	<i>30</i>
3.4.3	<i>Predator versus the Accidental Fraudster</i>	<i>33</i>
4.	REVISORS ROLLE & ANSVAR VEDRØRENDE BESVIGELSER	35
4.1	GOD REVISORSKIK	35
4.1.1	<i>Integritet</i>	<i>36</i>
4.1.2	<i>Objektivitet.....</i>	<i>36</i>
4.1.3	<i>Professionel kompetence og fornøden omhu.....</i>	<i>37</i>
4.1.4	<i>Fortrolighed.....</i>	<i>37</i>
4.1.5	<i>Professionel adfærd</i>	<i>38</i>
4.1.6	<i>Professionel skepsis.....</i>	<i>38</i>
4.2	REVISORS ANSVAR I FORBINDELSE MED BESVIGELSER	38
4.2.1	<i>ISA 200</i>	<i>39</i>

4.2.2	ISA 315 (ajourført).....	40
4.2.3	ISA 330	41
4.2.4	ISA 540	41
4.2.5	ISA 240	42
4.2.6	Besvigelers opdagelse.....	45
5.	TIDLIGERE REVISORNÆVNSKENDELSER	46
5.1	GENAN-SAGEN	46
5.1.1	Sagens hovedelementer	46
5.1.2	Besvigelstrekanten.....	47
5.1.3	Revisors ansvar.....	49
5.1.4	Sagens afgørelse	50
5.2	HESALIGHT	51
5.2.1	Sagens hovedelementer	51
5.2.2	Besvigelstrekanten.....	52
5.2.3	Revisors ansvar.....	54
5.2.4	Sagens afgørelse	54
5.3	SAMMENFATNING AF SAGERNE	54
6.	FORVENTNINGSKLØFTEN	55
6.1	PRINCIPAL-AGENT-TEORIEN.....	56
6.2	FORVENTNINGSKLØFTEN AF BENT WARMING-RASMUSSEN	58
6.3	FORVENTNINGSKLØFTEN AF KJELD CHR. BØG OG LARS KIERTZNER	59
6.4	FORVENTNINGSKLØFTEN AF KLAUS RUHNKE OG MARTIN SCHMIDT	61
6.5	SAMMENFATNING AF FORVENTNINGSKLØFTEN	65
7.	DISKUSSION	66
7.1	FORBEDRINGSFORSLAG TIL ISA 240	66
7.2	ASPEKTERNE I FORVENTNINGSKLØFTEN	67
8.	KONKLUSION	69
9.	LITTERATURLISTE	72
10.	BILAG	76
10.1	BILAG 1 – OPDAGELSE AF BESVIGELSER (ACFE, 2022)	76
10.2	BILAG 2 – UNDERSØGELSE AF OFFENTLIGHEDENS FORVENTNING	77
10.3	BILAG 3 – REVISORS EGEN OPFATTELSE	78

1. Indledning

Økonomisk kriminalitet er intet nyt fænomen, men gennem det seneste årti har der været en stor stigning af anmeldte sager i denne sammenhæng. Dette rækker sig lige fra mindre sager som f.eks. kreditkortsvindel til store erhvervsskandaler, der omhandler store millionbeløb. De flere anmeldelser kommer sig både af en stigning i den økonomiske kriminalitet, men også af en større indsats samt flere og bedre værktøjer til at identificere disse. Derudover finder det også sted i en periode, hvor markedet har et kraftigt, stigende antal af virksomheder, samtidigt med at flere og flere virksomheder fravælger revisionen – og altså den uafhængige kontrol, der følger med (FSR - danske revisorer, 2021).

De anmeldte sager, som går under begrebet besvigelser i den økonomiske kriminalitet, er ikke de hyppigst anmeldte, men er derimod sager, hvor et højere beløb kan være involveret. Disse sager, af grovere karakter, har der gennem de seneste mange år været flere eksempler på i Danmark såvel som i udlandet. I Danmark har der i nyere tid været større sager, som f.eks. lampevirksomheden HeSaLight, der svindlede for over en halv milliard kroner i perioden 2014-2016, og i Genan-sagen hvor stifteren Bent A. Nielsen brugte 73 millioner kroner privat og påførte banker et tab på minimum 420 millioner kroner. Fælles for disse sager, og flere til, er at der har været en stor mediedækning, hvor der fra samfundet er blevet stillet spørgsmålet, hvor var revisoren?

Når besvigelser ikke opklares rettidigt, er det ikke blot den enkelte revisors tillid, der påvirkes, men tilliden til revisorerne falder under ét. I en troværdighedsundersøgelse fra 2022 udført af Radius CPH får revisorer en 12. plads ud af 26 udvalgte faggrupper med en score på 3,53 ud af 5 (Radius CPH, 2022). Siden analysens begyndelse i 2009 har revisorfaget haft en troværdighedsscore placeret mellem 3,30 og 3,64. Det er en score over flere andre fag som bankrådgivere, advokater og ikke mindst politikere, der bliver anset som værende mindst troværdige med en score på 2,22. Med udgangspunkt i revisorlovens (RL) §16, stk. 1, som fastslår, at revisor skal være offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af erklæringsopgaver, hvor der stilles sikkerhed, kunne man antage, at der ville være en større tiltro til revisor.

Årsagen til, at revisorfagets troværdighed ikke er højere, kan være mange. Ét af aspekterne, der kan ligge til grund herfor, er den forventning, som befolkningen har til revisors ansvar for at opdage besvigelser, kontra hvad revisors egentlige opgaver for samme er. ISA 240 fremstiller i afsnit 5, at revisor "... har ansvaret for at opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet

som helhed er uden væsentlig fejlinformation, hvad enten denne skyldes besvigelser eller fejl", og videre i denne sammenhæng i afsnit 6, at "... besvigelser kan indebære sofistikerede og omhyggeligt organiserede tiltag udformet for at skjule dem", som henviser til, at trods revisor udfører sit arbejde med den nødvendige omhu, kan man ikke være fuldkommen sikker på at opdage eventuelle besvigelser. Revisors ansvar i forbindelse med opklaring af besvigelser jf. ISA 240, kan derfor være modstridende til, hvad offentligheden forventer af revisoren, og der derfor kan opstå en forventningskløft.

Den ubalancerede forventning har gennem de seneste mange år betydet, at myndighederne løbende har været presset til at indføre reguleringer på revisionsvejledninger- og standarder, som overskrider de gældende revisionsstandarder. For at der fra myndighedernes side ikke bliver foretaget yderligere reguleringer, som kan påvirke revisors nuværende frihed, er det essentielt, at forventningskløften ikke vokser sig for stor, og tilliden til revisors titel, som offentlighedens tillidsrepræsentant falder. Det er derfor vigtigt løbende at håndtere forventningskløften for at bibeholde selvstændigheden gennem standarderne frem for at blive underlagt statslig kvalitetskontrol (Birch Breuning, 2019).

Med afsæt i ovenstående afsnits problemstillinger vil der blive taget udgangspunkt i følgende problemformulering og tilhørende underspørgsmål:

1.1 Problemformulering

Hvilke væsentlige udfordringer for revisors rolle findes i forbindelse med besvigelser, herunder hvad er offentlighedens forventninger til revisors rolle?

Videre opstilles følgende underspørgsmål til at underbygge problemformuleringen:

- *Hvad er definitionen på besvigelser?*
- *Hvorfor opstår besvigelser, og hvad kendetegner besvigeren?*
- *Hvad er revisors rolle og ansvar i forbindelse med besvigelser?*
- *Hvordan er besvigelser i tidligere sager opstået, og hvordan kunne det være forhindret?*
- *Hvilke eventuelle fællestræk i revisornævnskendelser indgår typisk?*
- *Hvad er forventningskløften i et revisionsmæssige perspektiv mellem revisor og en velinformeret tredjemand, baseret på analyse af tidligere undersøgelser?*

1.2 Afgrænsning

Følgende afsnit vil beskrive de foretagne afgrænsninger, der har til formål at skabe en målrettet besvarelse af problemformuleringen. I den sammenhæng forventes det, at læser har en vis forståelse for revisionsmæssige fagtermer og begreber, da disse kun bliver defineret eller uddybet, hvis det er et centralt element i specialet, eller det er væsentligt at have samme forståelse af.

Der findes flere former for økonomisk kriminalitet, men der vil i specialet kun fokuseres på økonomisk kriminalitet med relation til besvigelser, som ISA 240 beskriver som bevidst væsentlig fejlinformation i regnskabet grundet enten regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver (ISA 240 afsnit 3). Yderligere vil der kun fokuseres på besvigelser i forbindelse med revision, og der afgrænses af den årsag fra andre revisionsformer som udvidet gennemgang, review og assistance.

Som udgangspunkt vil specialets problemstillinger besvares ud fra litteratur, der har afsæt i de danske forhold, dog vil der underbygges med international litteratur i det omfang, at der kan formodes, at samme gør sig gældende i Danmark eller i tilfælde af, at dansk litteratur ikke er tilgængelig eller mangelfuld. Derudover vil der så vidt muligt afgrænses til nyere litteratur, og der vil af den årsag fokuseres på litteratur efter år 2000. Der vil dog bruges ældre litteratur med formålet om at skabe en historisk udvikling af bl.a. forventningskløften.

I forbindelse med forventningskløften vil der fokuseres på offentlighedens forventninger til revisors ansvar i forbindelse med opdagelsen af besvigelser, og derfor ikke den generelle forventningskløft.

2. Metode og videnskabsteoretisk ståsted

I nærværende afsnit beskrives de metodiske overvejelser, der løbende har været gennem specialet, samt det valgte videnskabsteoretisk ståsted, og overvejelserne omkring dataindsamlingen.

2.1 Metode

Der er i specialet anvendt den deduktive tilgang, hvorved der er taget afsæt i eksisterende generelle standarder og teorier, såsom ISA standardernes beskrivelse af besvigelserformer

og Donald R. Cresseys besvigelsestrekant, der bliver analyseret og bygget videre på. De generelle teorier testes efterfølgende på specifikke sager i form af Genan-sagen og Hesalight-sagen, og der udledes derfor det specifikke på baggrund af den generelle teori. Der revideres efterfølgende på den anvendte teori i en diskussion, og til sidst konkluderes der på baggrund af de udførte analyser samt diskussionen.

Den relevante teori er uddybet for at skabe en fælles forståelse af de vigtigste begreber, når de senere bliver anvendt i specialets analyserende del. Dette findes essentielt, for at der ikke opstår misforståelse af konklusionen, der udledes på baggrund af den anvendte teori og analyserne.

ISA 240 standarden tager afsæt i Donald R. Cresseys teori om incitament, mulighed og retfærdiggørelse, hvilket indikerer, at det er en anerkendt teori. Derfor findes det væsentligt at gennemgå netop denne, for at skabe en forståelse af hvorfor besvigelser opstår. Derudover er der anvendt viderebyggende modeller, som skal supplere den oprindelige teori fra 50'erne. Dette indebærer besvigelsesskalaen, M.I.C.E, besvigelsesdiamanten og predator versus accidental fraudster teorien, der alle supplerer og nytænker den 70 år gamle teori.

Revisors ansvar og rolle beskrives på baggrund af de gældende krav om god revisorskik og de internationale revisionsstandards, hvor de mest relevante ISA'ere i et besvigelsesøjemed er bearbejdet. Tidligere revisornævnssager analyseres derefter på baggrund af de anvendte teorier med det formål om at forstå de bagvedliggende årsager til de udførte besvigelser samt forstå revisors rolle og ansvar i de pågældende sager.

Forventningskløften beskrives med afsæt i Bent Warming-Rasmussens teori fra start-90'erne, og derefter anvendes der nyere empiri for at vurdere forventningskløftens udvikling gennem tiden, samt for at skabe en dybere forståelse af begrebet.

Diskussionsafsnittet udspringer sig af den analytiske bearbejdning, hvor de anvendte teorier benyttes i praksis. I afsnittet bliver de emner, der ikke nødvendigvis har én sandhed, diskuteret, og videre de elementer, hvor teorien har været utilstrækkelige skabes en diskussion om, hvordan dette kan udbedres. Konklusionen skal forstås som en sammenfatning af de vigtigste observationer gennem specialet og ikke mindst en besvarelse af hovedproblemstillingen.

2.2 Videnskabsteoretisk ståsted

Besvarelsen af problemformulering sker ud fra den retsdogmatiske, samt kritiskrealistiske metodetilgang. Den retsdogmatiske metodetilgang kommer til syne ved beskrivelsen og analysen af de gældende, danske og internationale standarder. Modsætningsvist bliver der retspolitisk opstillet forslag til, hvordan lovgivningen kunne være i det diskuterende afsnit. Den kritiskrealistiske metodetilgang benyttes til at vurdere, hvorvidt den anvendte, sekundære empiri findes pålideligt og validt.

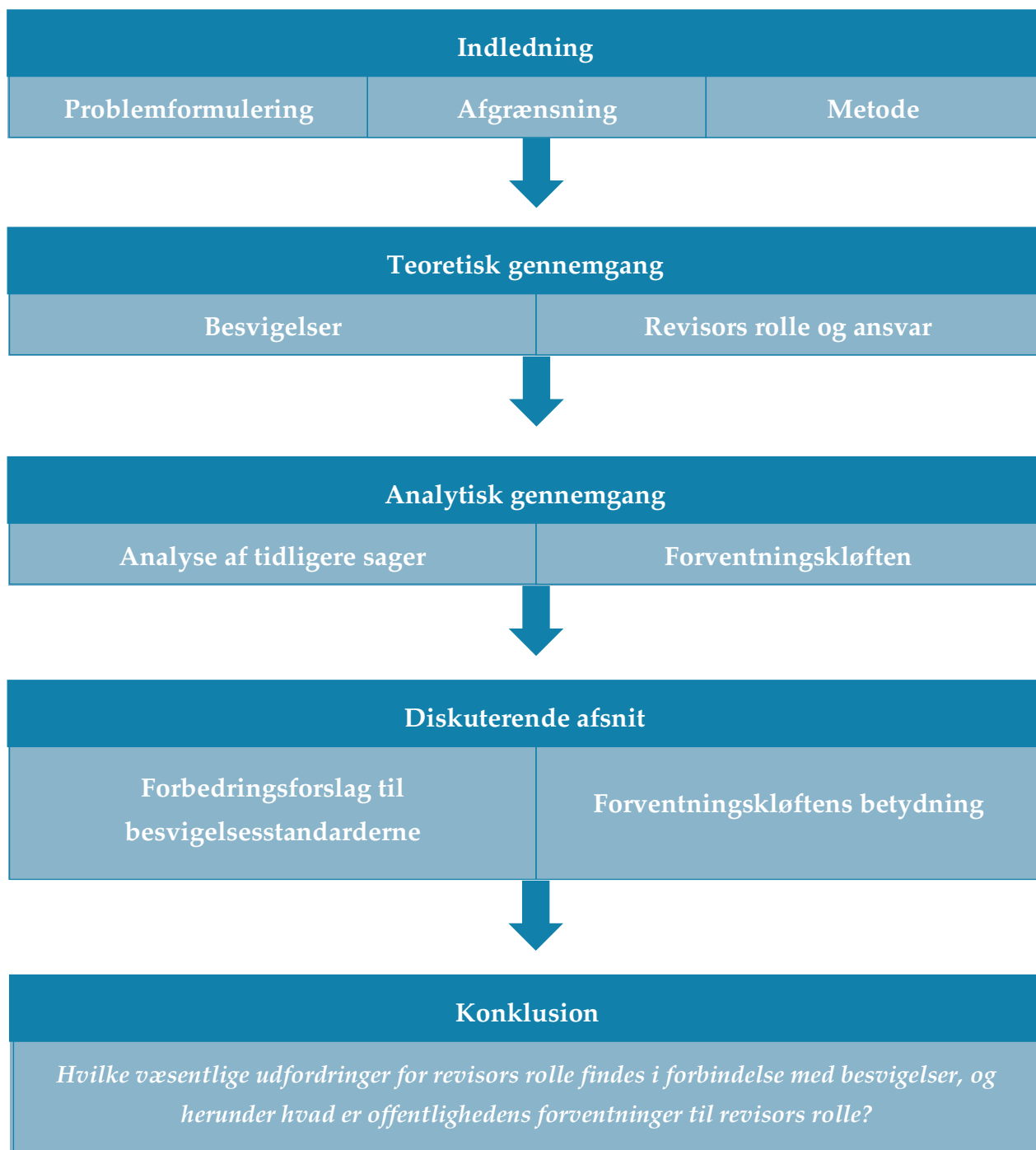
2.3 Dataindsamling

Der er både anvendt primær og sekundær empiri i løbet af specialet. Den primære empiri er revisionsstandarder, revisorloven, rapporter og en Ph.d. afhandling, hvor standarderne, samt revisorloven må anses som værende meget valide kilder. De anvendte rapporter, samt Ph.d.-afhandlingen baseres på undersøgelser med en stor andel af respondenter, hvilket øger validiteten dertil. Den sekundære empiri indebærer fagbøger, lærebøger og sekundære internetkilder. Lærebøgerne indeholder en bred viden om revisionsfaget og findes valide, i og med flere er en del af pensum på studiet. Fagbøgerne, anvendt, som ikke er en del af pensum, fordyber sig mere i et bestemt felt og er brugt for at skabe en dybere forståelse af emnet. Fagbøgerne er derudover sammenlignet på tværs af hinanden for at skabe en forståelse af de forskellige nuancer. De sekundære internetkilder er hovedsageligt artikler omhandlende Genan-sagen og Hesalight-sagen, hvor der ligeledes er sammenlignet på tværs af flere kilder for at sikre validiteten af dataene.

2.4 Specialets opbygning

I følgende afsnit beskrives projektets opbygning samt gives et visuelt billede deraf i figur 1 for at simplificere specialets struktur. I specialets indledning introduceres det overordnede emne, samt de problemstillinger, som er fundet interessante at arbejde videre med. Dertil beskrives det indledende metodevalg samt de afgrænsninger, som er fundet nødvendige for at kunne fokusere på besvarelsen af specialets overordnede problemformulering. Dernæst findes den teoretiske del af specialet, hvor besvigelserbegrebet udforskes, som er det gennemgående emne gennem specialet, samt revisors rolle og ansvar dertil. Dernæst bliver tidligere sager, der har besvigelser som omdrejningspunkt gennemgået på baggrund af de indledende teoretiske afsnit. Efterfølgende analyseres forventningskløften og i

forlængelse heraf et diskuterende afsnit, der har blik på forventningskløftens betydning i samfundet, samt forbedring af revisionsstandarden med fokus på besvigelser. Der bliver afsluttende udformet en konklusion, som har til formål at besvare specialets hovedproblemstilling.

Figur 1: Specialets opbygning - egen tilvirkning

3. Besvigelser

Det helt centrale emne i specialet er begrebet besvigelser, som i de følgende afsnit vil blive kortlagt. Dette indebærer den overordnede forståelse, samt uddybning af de underliggende komponenter. Derudover vil der også blive gennemgået de relevante modeller / teorier, som kan bidrage med en bredere forståelse af emnet.

3.1 Definition af besvigelser

Økonomisk kriminalitet er en samlet betegnelse for flere forskellige situationer, hvor det endelige mål er at tilegne sig selv eller andre en værdimæssig fordel gennem svindel, og reguleres jf. straffelovens kapitel 28 (Warming-Rasmussen et al., 2015). Som tidligere nævnt i afsnittet *afgrænsning* er besvigelser et underbegreb af økonomisk kriminalitet, og kan omhandle regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver. I sager for økonomisk kriminalitet, der relaterer sig til besvigelser, forfølges sagerne af Statsadvokaten for Særlig Økonomisk og International Kriminalitet (SØIK).

De internationale revisionsstandards, også kaldet International Standards on Auditing (ISA) fastsættes af International Assurance and Auditing Standards Board (IAASB), som er et udvalg, sammensat under International Federation of Accountants (IFAC), der på dansk er bedre kendt som Den Internationale Revisorsammenslutning. FSR – danske revisorer (FSR), som repræsenterer revisorbranchen i Danmark, er tilsluttet IFAC og bifalder derfor definitionen af besvigelser under revisorstandarden, ISA 240, der omhandler revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber:

"En bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel" – ISA 240 afsnit 11 (a)

Med blik på ISA 240 er den afgørende faktor til at skelne mellem begrebet besvigelser og fejl, hvorvidt den udførte handling, som medførte fejlinformationen i regnskabet, er tilsigtet eller utilsigtet (ISA 240 afsnit 2). Er det, en tilsigtet handling findes den væsentlige fejlinformation pr. definition under besvigelser, og hvis handlingen er utilsigtet, bliver handlingen defineret som en almindelig forekommen fejl.

3.2 Besvigelsesformer

ISA opdeler som tidligere nævnt tilsigtet fejlinformation i to kategorier, hvorpå væsentlig fejlinformation enten kan ske som følge af regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver (ISA 240 afsnit 3). Da de danske revisorer er underlagt ISA'erne, bifaldes denne opdeling og definition af besvigelsesformer.

3.2.1 Regnskabsmanipulation

Den første besvigelsesform er regnskabsmanipulation, som ifølge ISA 240 afsnit, A2, omhandler situationer, hvor der er udført tilsigtet væsentlig fejlinformation i regnskabet eller tilsigtet udeladelse af væsentlige oplysninger med det formål at vildlede regnskabsbrugeren, som uddybes i næste afsnit. Dog fragår der indirekte en reel værdi, hvis der er opnået økonomiske resultater ved hjælp af regnskabsmanipulation, der sikrer en evt. bonus. ISA 240 afsnit A3 lister forskellige måder, hvorpå regnskabsmanipulation kan foretages:

- *manipulation, forfalskning (inklusive dokumentfalsk) eller ændring af bogføringen eller af underliggende dokumentation, som danner grundlag for regnskabsudarbejdelsen*
- *forkert præsentation eller bevidst udeladelse af begivenheder, transaktioner eller anden betydelig information i regnskabet*
- *bevidst forkert anvendelse af regnskabspraksis vedrørende beløb, klassifikation, præsentation eller oplysning*

De ovenstående typer af regnskabsmanipulation er alle metoder, hvorpå besvigeren kan fordreje regnskabet og påvirke regnskabsbrugeren opfattelse af virksomhedens præstation og indtjening. Det er som oftest den daglige ledelse, der udøver denne form for besvigelser grundet regnskabsmanipulations natur. En stor del af forklaring ligger i, at medarbejdere i virksomhedens andre organer simpelthen ikke har adgang til at udføre manipulation af de finansielle poster, og det er af gode grunde derfor ikke muligt at begå disse. En anden del af forklaring er, at incitamentet for at begå regnskabsmanipulation er lavere for disse medarbejdere end hos den daglige ledelse.

Motivet for, at den daglige ledelse begår manipulation af de finansielle poster på den ene eller anden måde, kan være for at resultatstyre regnskabet og dermed give offentligheden en mere positiv opfattelse af virksomheden. Det kan f.eks. være for at blive berettiget til at optage et lån i banken, som det reelle regnskab ikke ville være berettiget til. Det kan i

forlængelse heraf også være for egen vindings skyld, at man resultatstyrer regnskabet. Dette kommer oftest til syne i tilfælde af, at den daglige ledelse er bonusaflønnnet på baggrund af deres præstationer, og der foreligger hermed et åbenlyst incitament til at udøve regnskabsmanipulation. Modsat kan der også blive manipuleret med de finansielle poster for at reducere overskuddet og dermed betale mindre skat.

Derudover kan den daglige ledelse også ty til regnskabsmanipulation, hvis de oplever et øget pres. Jf. ISA 240 afsnit A1, kan et øget pres på den daglige ledelse f.eks. komme fra parter uden for eller inden i virksomheden, hvis der er opsat forventninger til at opnå et økonomisk resultat, som kan have en betydelig konsekvens i tilfældet af, at det mislykkedes, om end forventningerne er realistiske eller urealistiske.

Regnskabsmanipulation er oftest resultatet af, at den daglige ledelse tilsidesætter interne kontroller, der givetvis fungerer effektivt. Jf. ISA 240 afsnit A4, kan den daglige ledelse begå besvigelser ved tilsidesættelse af de interne kontroller med følgende teknikker:

- *bogføring af fiktive registreringer for at manipulere med driftsresultatet eller nå andre mål, især tæt på regnskabsperiodens afslutning*
- *upassende tilpasninger af forudsætninger og ændringer af vurderinger ved skøn af regnskabsposter*
- *undladelse, fremskyndelse eller udskydelse af indregning i regnskabet af begivenheder og transaktioner, som er indtruffet i regnskabsperioden*
- *fortielse af eller undladelse af oplysning om fakta, der kunne påvirke de beløb, der er registreret i regnskabet*
- *deltagelse i komplekse transaktioner, der er konstrueret med det formål at fortegne virksomhedens finansielle stilling eller resultat*
- *ændring af registreringer og betingelser i relation til betydelige og usædvanlige transaktioner.*

Når de interne kontroller bliver tilsidesat, kan det i høj grad være svært for den tilsluttede revisor at opdage denne form for besvigelser, særligt hvis de interne kontroller hidtil har fungeret fejlfrit. Derudover har besvigeren som tidligere nævnt oftest en højere stilling i virksomheden og vil i mange tilfælde have færdighederne til bedre at kunne skjule sine ulovlige handlinger.

3.2.2 Misbrug af aktiver

Den anden besvigelserform, misbrug af aktiver, er den mest udbredte form for besvigelser, og ifølge Association of Certified Fraud Examiners' (ACFE) rapport fra 2022 er hele 86% af de undersøgte sager forbundet med misbrug af aktiver, hvorimod blot 9% omhandler regnskabsmanipulation (ACFE, 2022: 4). Modsat er det beløb, der er svindlet for, også markant lavere for misbrug af aktiver sammenlignet med regnskabsmanipulation. I undersøgelsen var medianen for tabet ved misbrug af aktiver på \$100.000, hvorimod medianen for tabet i forbindelse med regnskabsmanipulation var næsten seks gange større på \$593.000. En af forklaringerne ligger i, at svindel for et mindre beløb i regnskabet ikke har den store betydning for interessenternes opfattelse af virksomheden, hvorimod misbrug af aktiver kan skabe værdi helt ned fra små kontorartikler (Klein & Bentivegna, 2022). Det har ikke været muligt at tilvejebringe data med fokus på det danske marked, og de listede beløbsmæssige tab, anses ikke for at være retvisende, men de fundne, statistiske data anses til stadighed som værende velegnet til at belyse forholdet mellem hyppighed og beløb ved de to besvigelsestyper.

Jf. ISA 240 afsnit A5, omfatter misbrug af aktiver, tyveri af virksomhedens aktiver, hvor en medarbejder eller et medlem af ledelsen får tilegnet sig aktiver, der ikke er deres retsmæssige eje. I denne sammenhæng behøves aktiverne ikke at blive stjålet for at anses som en besvigelser. Derfor, hvis en medarbejder benytter en arbejdscomputer til privatbrug, anses den ikke som stjålet, men medarbejderen har misbrugt aktivet til deres egen fordel.

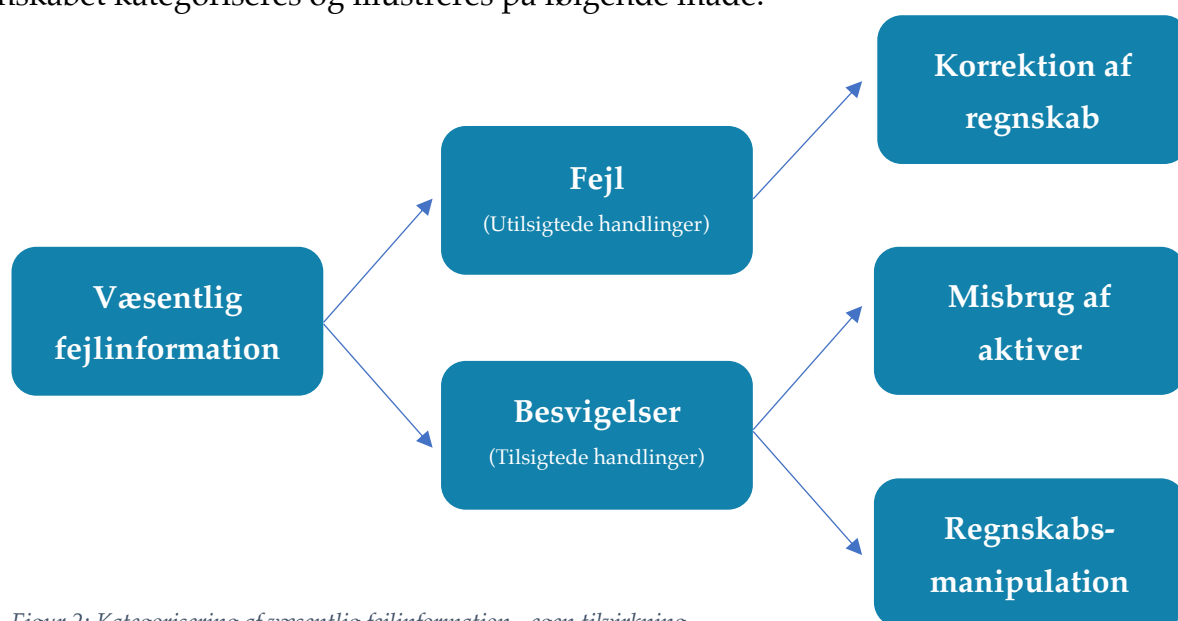
Det er hovedsageligt medarbejdere i lavere niveauer, der begår denne form for besvigelser, og beløbene, medarbejderne stjæler for, er som oftest af lavere karakter, og findes mere eller mindre uvæsentlige. Modsat kan det for den daglige ledelse være misbrug af aktiver for en højere værdi, da de benytter komplicerede metoder, hvorpå de kan skjule deres handlinger, og gør det svært at opdage. Dog sættes dette led i virksomheden som nævnt mindre hyppigt i sammenhæng med netop denne besvigelserform. ISA 240 afsnit A5 lister følgende eksempler på, hvordan misbrug af aktiver kan forekomme:

- *underslæb (f.eks. misbrug af debitorers indbetalinger eller overførsel af indbetalinger fra afskrevne konti til private bankkonti)*
- *tyveri af fysiske aktiver eller immaterielle rettigheder (f.eks. tyveri af varelager til privat anvendelse eller videresalg, tyveri af scrap til videresalg, sammensværgelse med en konkurrent ved at oplyse teknologiske data som modydelse for betaling)*

- ved at foranledige en virksomhed til at betale for varer og tjenesteydelser, der ikke er modtaget (f.eks. udbetalinger til fiktive forhandlere, returkommission betalt af forhandlere til virksomhedens indkøbere som modydelse for forhøjede priser, udbetalinger til fiktive medarbejdere)
- privat benyttelse af virksomhedens aktiver (f.eks. benyttelse af virksomhedens aktiver til sikkerhedsstillelse for et privat lån eller et lån til en nærtstående part)

Mere specifikt kan misbruget af aktiverne i praksis omhandle tyveri af kontanter samt falske udbetalinger forbundet med fabrikerede udgifter, fakturaer eller lignende. Lønsvindel er også en udbredt form for svig, hvor besvigeren enten kan indtaste fiktive arbejdstimer eller udbetale løn til fiktive medarbejdere. Det kan som besvigelserformens ordlyd også udføres ved at misbruge eller stjæle aktiver, såsom varebeholdninger eller anlægsaktiver til eget forbrug. Det kan modsat også være et misbrug af immateriel ejendom, hvor besvigeren f.eks. sælger data, ophavsretter eller patenter med ejernes samtykke med den bagvedliggende tanke om at fratage rettighederne permanent (Li & McMurray, 2022: 37). I forlængelse af disse eksempler på hvordan aktiver kan misbruges, vil der i nogle tilfælde fabrikere falske eller vildledende dokumenter eller registreringer for at skjule, at aktiverne ikke er til stede, eller at de er anvendt til sikkerhedsstillelse uden korrekt autorisation. Af den årsag vil balancen stemme overens modsat, når det begås uden en overensstemmende, falsk registrering.

På baggrund af de ovenstående afsnit omkring besvigelser kan væsentlig fejlinformation i regnskabet kategoriseres og illustreres på følgende måde:

Figur 2: Kategorisering af væsentlig fejlinformation - egen tilvirkning

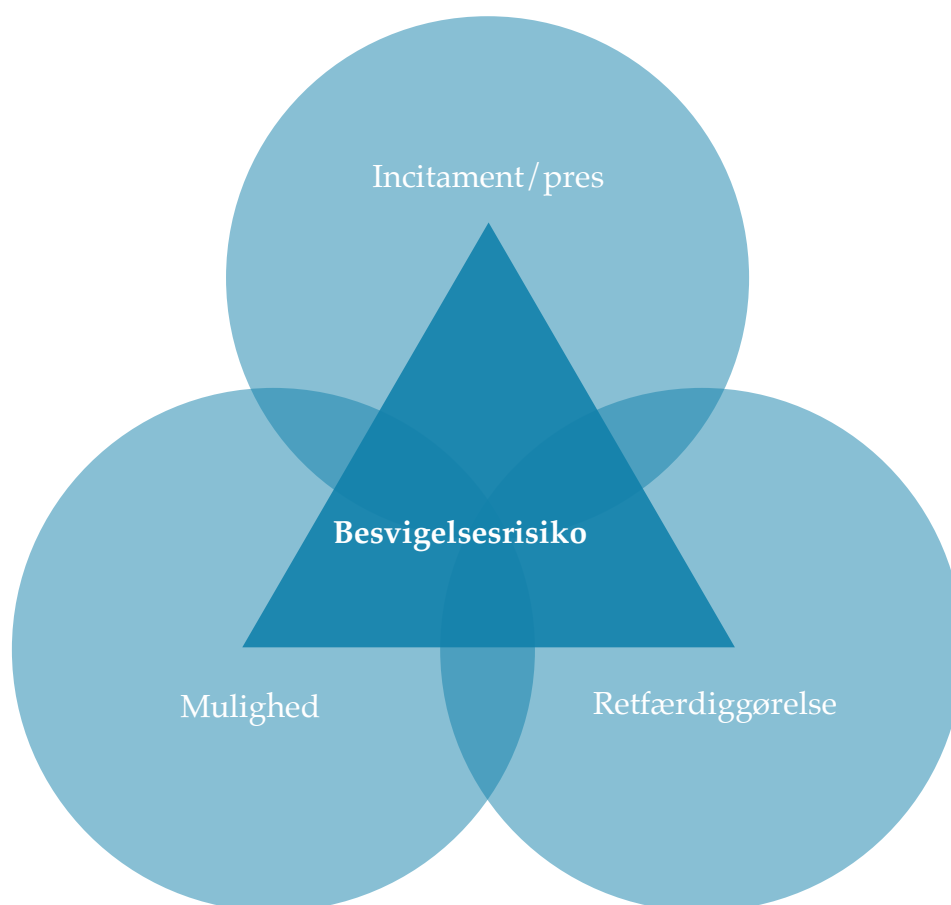
3.3 Hvorfor opstår besvigelser?

Besvigelser er som nævnt intet nyt fænomen og har været, og til stadighed er en af de store udfordringer i erhvervssektoren. Derfor har besvigelser gennem årenes løb fået tiltagende opmærksomhed fra forskere, investorer og interne eller eksterne personer, der fastsætter retningslinjer. Af den årsag er der gennem tiden blevet udarbejdet flere forskellige teorier, der har forsøgt at afdække motivationen for at begå besvigelser, men der er til dags dato endnu ikke udarbejdet en teori, der giver basis for en fyldestgørende analyse af motivationen bag (Li & McMurray, 2022: 44). Dog vil der i dette afsnit beskrives nogle af de mest anerkendte teorier, som kan bruges til at forklare, hvorfor besvigelser opstår.

3.3.1 Besvigelsestrekanten

Donald R. Cressey (Cressey), som var en af de mest markante forskere i emnet, var en af de første, hvis ikke den første til at udarbejde en teori, der kunne forklare nogle af de bagvedliggende grunde til, at en person begår besvigelser. Cresseys færdige påstand var, at: *"Trusted persons become Trust violators, when they conceive of themselves as having a financial problem that is non-shareable and have knowledge or awareness that this problem can be secretly resolved by violation of the position of financial trust and are able to apply to their own conduct in that situation verbalizations which enable them to adjust their conceptions of themselves as users of the entrusted funds or property."* (Wells, 2017: 7). Cresseys teori tager fat i tre komponenter, som tilsammen danner besvigelsestrekanten. Den blev i 2009 anerkendt af IFAC, som et brugbart værktøj til at analysere besvigelserisiciene og til at forebygge og opdage besvigelser, og komponenterne er ligeledes systematisk blevet inkorporeret i ISA 240, hvilket i særdeleshed kommer til syne i ISA 240, A25 og bilag 1 og 2.

De tre komponenter i besvigelsestrekanten, som ses nedenfor i figur 3, er incitament/pres, mulighed og retfærdiggørelse, som alle skal være til stede, for at en besvigelse kan forekomme. De tre komponenter er alle i tæt relation, og desto mere incitamentet, muligheden og/eller retfærdiggørelsen, der er til stede, desto større sandsynlighed er der, for at en besvigelse kan ske. De to første risikofaktorer, incitament/pres og mulighed er som oftest observerbare for revisor, hvorimod det er svært at se, hvordan besvigeren retfærdiggør sine handlinger, da det er meget individuelt, og revisoren er nødt til at have et godt kendskab til de bagvedliggende faktorer for at kunne forebygge eller opdage disse (Warming-Rasmussen et al., 2015).

Figur 3: Besvigelsestrekanten - egen tilvirkning med afsæt i ISA 240 og Warming-Rasmussen et al., 2015: 26.

3.3.1.1 *Incitament/pres*

Den første vigtige komponent i besvigelsestrekanten er incitament/pres, hvor Cresseys formodning er, at der foreligger et "*nonsharable*", *finansielt* behov/problem hos den potentielle besviger. Med *nonsharable* forstås problemer, som en betroet person ikke ønsker og/eller ikke kan dele med andre, uden at det får negative konsekvenser. De *nonsharable* problemer opdeler Cressey i seks underkategorier (Wells, 2017: 8).

- *Økonomiske problemer*
- *Problemer grundet personlige fiaskoer*
- *Fejlslagne virksomheder*
- *Fysisk isolation*
- *Opretholdelse af status*
- *Arbejdsgiver-/arbejdstagerforhold*

Økonomiske problemer

Her mener Cressey mere specifikt, at når den potentielle besviger, ikke har mulighed for at kunne betale sin gæld, har der historisk set været et øget pres til at udøve finansiell kriminalitet. Som nævnt er det kun personer med betroede stillinger, som Cressey tager afsæt i og det ikke at kunne betale sin gæld, anses som oftest for at være en trussel mod den status, disse personers stilling medfører. Med andre ord, i og med en person har en betroet stilling, er det en implicit opgave at kunne håndtere penge korrekt. Disse personer kan skamme sig nok, til at de føler sig nødsaget til at begå besvigelser for at holde problemet hemmeligt over for medarbejdere, familie og venner, hvilket givetvis betyder, at det bliver et nonsharable, finansielt problem (Wells, 2017: 8).

Problemer grundet personlige fiaskoer – Cressey beskrev, at der kunne være mange forskellige typer af personlige fiaskoer. Modsat nogle finansielle problemer, der anses som værende skabt af den økonomiske situation, er disse grundet dårlige beslutninger af den enkelte betroede person. Igen grundet frygten for at miste status kan en betroet person have svært ved at indrømme det overfor nogen, der har kunnet afhjælpe situationen, og i stedet ty til at begå besvigelser i stedet for at indrømme, at man f.eks. har været en dårlig investor (Wells, 2017: 9).

Fejlslagne virksomheder

Dette var det tredje område, Cressey uddybede som et nonsharable problem. Han anser det ikke som at gå ind under en personlig fiasko, da forretningsfolk mener, at fejlslagne virksomheder skyldes forhold, som de ikke er herre over, som inflation, høje renter, rejsning af kapital og lån af penge. Cressey uddyber, at det er meget få forretningsfolk, der kan gå fra en fejlslagen forretning, fordi personer har en evig tro på, at det vil gå bedre i morgen. Et eksempel herpå Cressey selv nævner, omhandler lån af penge fra banken på baggrund af fiktiv sikkerhedsstillelse for at kunne holde sin fejlslagne virksomhed kørende (Wells, 2017: 9).

Fysisk isolation

Her foreligger det givne problem ikke, i at den betroede person er bange for at spørge om hjælp fra andre, der potentielt kunne have hjulpet; det er simpelthen, fordi han ikke har nogle betroede venner eller kollegaer at dele problemet med (Wells, 2017: 10).

Opretholdelse af status

Her kan personen opdage, at han ikke har de finansielle midler til at associere sig med personer, der har en status, som personen ønsker at være på lige fod med. Med andre ord er det ikke ønsket om en bedre livsstil, der skaber det nonsharable problem snarere end den manglende evne til at opnå de finere ting gennem legitime midler og på samme tid, en modvilje til at nøjes med en lavere status, som giver et incitament for at begå besvigelser (Wells, 2017: 8).

Arbejdsgiver-/arbejdstagerforhold

Den situation, som Cressey anså som den mest udbredte, var, når en betroet medarbejder var utilfreds med sin status i organisationen. Dette kunne være resultatet af at føle sig underbetalt, eller en følelse af at være overbearbejdet eller ikke værdsat. Cressey fortalte, at problemet blev nonsharable, idet personen følte, at et eventuelt forslag om at forbedre denne opfattede, dårlige behandling kunne true sin status i virksomheden. Der kan ligeledes være et stort incitament til at tage hævn, når person føler sig dårligt behandlet.

For at opsummere incitament/pres kan der skabes et incitament eller pres på den betroede person på baggrund af problemer, som f.eks. kan være finansielt, arbejdsrelateret, socialt, politisk eller fra eksterne parter. Det karakteristiske for Cresseys beskrivelse af de nonsharable problemer er, at personen ønsker at opretholde en form for status. De typiske eksempler på incitament/pres inkluderer grådighed, jalousi, finansielle problemer, gambling og mange andre med det til fælles, at der foreligger et nonsharable problem (Li & McMurray, 2022: 44).

3.3.1.2 Mulighed

Siden Cresseys undersøgelse i de tidlige 50'ere er der åbenlyst sket en stor forandring i arbejdsstyrken, men det nonsharable, finansielle behov har ikke ændret sig meget gennem årene. Det er derfor stadig nødvendigt for personen med det nonsharable problem at finde en løsning på, hvordan presset bliver mindsket. For at der kan ske en besvigelse, er det dog ikke nok blot at stjæle pengene; det er derimod også nødvendigt, at personen har muligheden for at skjule de kriminelle handlinger (Wells, 2017: 10). Det leder os over til den anden nødvendige komponent, for at besvigelser kan forekomme, mulighed, som giver besvigeren, den reelle chance for at begå besvigelsen. Indledende, når en person kommer i en betroet stilling, vil individet muligvis ikke opfatte, at der findes en reel mulighed for at begå en besvigelse; dette ændrer sig dog, idet personen oplever at have et nonsharable

problem, og det vil gå op for personen, at han sidder i en stilling, hvor det er muligt at hente en økonomisk gevinst på ulovlig vis med en lav sandsynlighed for, at det opdages. I forlængelse af dette sagde Cressey, at det var nødvendigt både at have den nødvendige viden og de rette kompetencer til at kunne udføre besvigelsen. Her er det i mange tilfælde de samme kompetencer, der gør den pågældende person, en aktuel kandidat til jobbet, man ligeledes kan bruge til at begå besvigelsen. Et godt eksempel på dette er revisorer, som er trænet til at opdage og bekæmpe besvigelser, men i tilfælde af, at der opstår et nonsharable problem, kan de bruge den viden, de har fået til at udnytte smuthullerne og skjule besvigelserne (Sheikh, 2021: 28). Derfor, når der er et stort pres, og der er en reel mulighed, er der en stor sandsynlighed for, at en besvigelse bliver begået (Li & McMurray, 2022: 45). Fra ovenstående kan der udledes, at ved muligheden opfatter besvigeren, at:

- a) *Besvigelsen kan løse deres finansielle problem,*
- b) *en svag kontrol er identificeret, og*
- c) *sandsynligheden for at blive opdaget er lille*

3.3.1.3 Retfærdiggørelse

Den tredje, og sidste komponent, som ligeledes skal være til stede, før der kan opstå besvigelser, er retfærdiggørelse. Det var for Cressey svært at bestemme, hvorvidt det var det økonomiske behov, eller om det var opdagelsen af, at de kunne bruge pengene i skjul. Med andre ord havde besvigeren et "legitimt" økonomisk behov til at udføre handlingen, eller, fandt de en måde, hvorpå de kunne retfærdiggøre en opstået mulighed for at begå besvigelsen efterfølgende? Derfor undersøgte Cressey, hvordan personen fik overtalt sig selv til at tro, at det var okay at stjæle. Han fandt derefter ud af, at de kunne retfærdiggøre deres handlinger ved at se på dem på en af disse tre måder (Wells, 2017: 13):

1. Som ikke-kriminel
2. Som berettiget
3. Som en del af en situation, som personen ikke kontrollerer

Cressey fandt videre ud af, at i alle situationer, hvor der var begået svig, havde besvigeren en måde at retfærdiggøre det på inden handlingen, men i mange tilfælde efterfølgende, anså personen ikke længere retfærdiggørelsen som berettiget. Dette er en naturlig reaktion, den første gang, man gør noget, som er i modstrid med ens egne moralske synspunkter, men ved at gentage de samme handlinger flere gange, bliver det ligeledes lettere. Den letteste

måde at retfærdiggøre en ulovlig handling og ikke føle skyld efterfølgende er ved at opfinde en god grund til at gøre handlingen – en grund, som der i det sociale vil opfattes som værende for alles bedste. De typiske undskyldninger for at retfærdiggøre handlinger er bl.a. *"Jeg får også for lidt i løn"*, *"jeg låner bare pengene midlertidigt"* og *"alle andre gør det"* (Warming-Rasmussen et al., 2015: 53). Det vigtigste er, at hvis personen skulle blive opdaget, findes der en grund, som kan forklare det overfor sig selv og andre omkring sig (Wells, 2017: 13). Når incitamentet/preset er stærkt for personen, vil det tilsvarende være nemmere at retfærdiggøre handlingen.

3.3.2 Risikofaktorer ifølge ISA 240

Med en beskrivelse af hvordan Cressey i 1953 opfattede de tre komponenter, findes det nu relevant at undersøge, hvordan disse er blevet implementeret af IFAC i ISA 240. I bilag 1 er der eksempler på besvigelserisikofaktorer ved incitamenter/pres, muligheder og retfærdiggørelser, ved henholdsvis regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver. Disse vil i dette afsnit blive belyst, og der vil blive givet et par eksempler på hver af de tre komponenter, men der vil ikke foretages en fuldkommen gennemgang af de to bilags oplistede eksempler.

3.3.2.1 Risikofaktorer ved regnskabsmanipulation

Incitamenter/pres

I ISA 240 bilag 1 nævnes fire overordnede risikofaktorer til incitamenter/pres ved regnskabsmanipulation, sammen med en ikke udtømmende liste af eksempler på disse. Den første risikofaktor findes, når den finansielle stabilitet eller indtjening trues af økonomiske, branchemæssige eller driftsmæssige forhold, som f.eks. hvis der findes en intens konkurrence på markedet eller en mætning af markedet sammen med faldende marginer. Den anden risikofaktor, der kan skabe et usædvanligt pres på den daglige ledelse, er, når en tredjeparts krav eller forventninger skal opfyldes, som f.eks. når der er et yderligere behov for at opnå finansiering i form af gæld eller egenkapital for at forblive konkurrencedygtige. Den tredje risikofaktor er, at den øverste eller daglige ledelse kan føle et unødigt pres, hvis deres private økonomiske situation er truet af virksomhedens økonomiske resultater, der kan forekomme i tilfælde af, at man f.eks. har betydelige økonomiske interesser i virksomheden eller en betydelig del af sin løn, er baseret på finansielle præstationer. Den sidste risikofaktor er, at den øverste ledelse lægger et usædvanligt stort pres på den daglige ledelse for at opfylde økonomiske målsætninger.

Muligheder

Ved regnskabsmanipulation nævner ISA 240, at muligheder kan opstå på baggrund af virksomhedens art eller dens aktiviteter, som f.eks. hvis der findes store transaktioner mellem nærtstående parter uden for virksomhedens normale forretningsområde eller med nærtstående virksomheder, der ikke revideres, eller revideres af et andet revisionsfirma, eller hvis der bruges mellemænd uden en forretningsmæssig begrundelse. Derudover kan der også opstå muligheder for regnskabsmanipulation, hvis den daglige ledelse findes ineffektiv på det grundlag, at den daglige ledelse er domineret af en enkelt person eller af en lille gruppe, hvor der ikke findes kontroller, der kan kompensere for dette, eller hvis den øverste ledelse ikke har den nødvendige kontrol af regnskabsaflæggelse og intern kontrol. Et tredje punkt, der skaber muligheder for regnskabsmanipulation, er, hvis organisationsstrukturen er kompleks eller ustabil, der f.eks. kommer til syne, hvis det er svært at identificere, hvem der har den bestemmende indflydelse i virksomheden, eller der er en alt for kompleks organisationsstruktur, hvor der findes usædvanlige juridiske enheder eller usædvanlig ledelsesstruktur. Det fjerde punkt, der kan skabe muligheder, er, hvis de interne kontrolkomponenter er mangelfulde på grund af f.eks. manglende overvågning af kontroller eller ineffektive regnskabs- og informationssystemer.

Retfærdiggørelser

Med blik på retfærdiggørelser ved regnskabsmanipulation kan det f.eks. være, hvis den daglige ledelse har et overdrevet fokus på at fastholde eller forøge aktiekursen for virksomheden, eller hvis der findes et anspændt forhold mellem den daglige ledelse og den nuværende eller den tidligere revisor. Et anspændt forhold mellem den daglige ledelse og revisor kan komme til syne, ved at der findes hyppige diskussioner om regnskabsmæssige, revisionsmæssige og rapporteringsrelaterede forhold, eller hvis der stilles urimelige krav til revisor, såsom urealistiske tidsrammer til revisorens færdiggørelse af revision eller afgivelse af erklæring.

3.3.2.2 Risikofaktorer ved misbrug af aktiver

Incitamenter/pres

De oplistede eksempler for incitamenter til at misbruge aktiverne, er betydeligt kortere end ved regnskabsmanipulation. ISA 240 beskriver to overordnede incitamenter/pres, hvor det første er, at ledelsen eller en betroet medarbejder med adgang til likvide midler eller andre aktiver, der er udsatte for tyveri, kan blive fristet til at misbruge aktiverne for at modstå

private økonomiske forpligtelser. Det andet punkt beskriver, at der findes et incitament/pres i tilfælde af, at der findes et modsætningsforhold mellem virksomheden og ansatte med adgang til likvide midler eller andre aktiver, der er udsatte for tyveri. De modsætningsforhold, der kan påvirke den ansatte til at misbruge aktiverne, kan f.eks. være kendte eller forudsete fremtidige fyringer eller en manglende konsistens mellem forfremmelser, løn eller andre belønninger og forventninger hertil.

Muligheder

Ved misbrug af aktiver beskrives der i ISA 240 bilag 1, at der ved visse karakteristika eller omstændigheder en større sandsynlighed for at en mulighed opstår for at misbruge aktiverne, som f.eks. hvis der håndteres store kontantbeløb, eller man har en høj lagerværdi, hvor aktiverne fysisk er små, meget efterspurgt og er let omsættelige. Det andet punkt, der kan skabe muligheder for at misbruge aktiver, er en utilstrækkelig intern kontrol med aktiverne, som kan øge de pågældende aktivers sårbarhed over for misbrug. Det kan f.eks. være hvis der ikke er en tilstrækkelig funktionsadskillelse, utilstrækkelig registrering af aktiver eller mangel på rettidig og passende dokumentation for transaktioner.

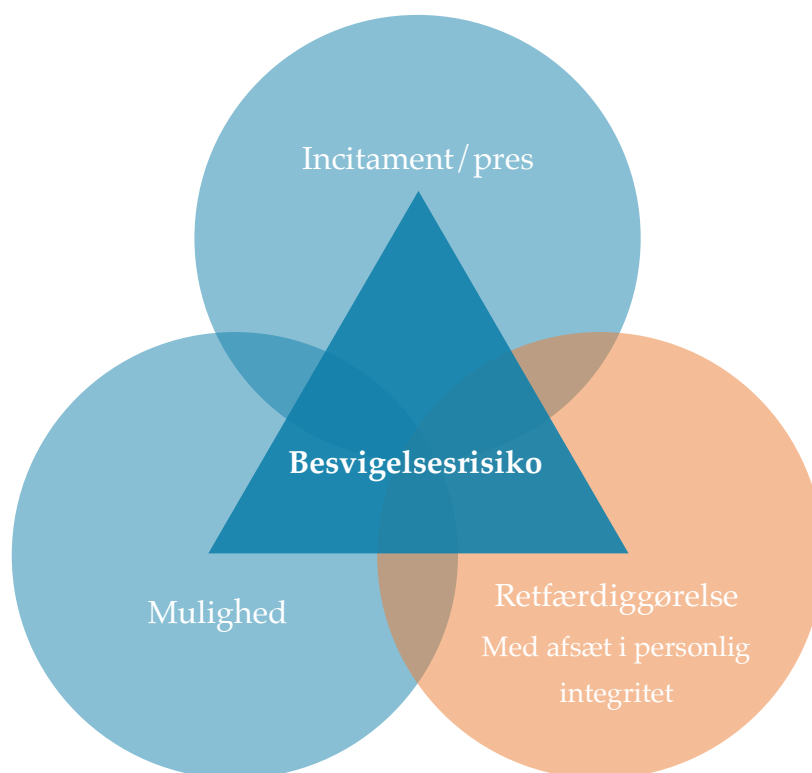
Retfærdiggørelser

Retfærdiggørelser i forbindelse med misbrug af aktiver kan f.eks. være, når behovet for at overvåge eller reducere risiciene i relation til misbrug af aktiver ignoreres, eller hvis der er adfærd, der tyder på ubehag ved eller utilfredshed med virksomheden eller dens behandling af medarbejderne. De oplistede eksempler i ISA 240 er alle indikatorer, for at der kan ligge noget mere bag deres ageren. Derudover er de opstillede eksempler på retfærdiggørelser for både regnskabsmanipulation og misbrug af aktiver for revisor mere observerbare modsat de eksempler, der blev nævnt i retfærdiggørelse under besvigelsestrekanten, som f.eks. *"Jeg får også for lidt i løn"* og *"jeg låner bare midlertidigt pengene"*.

3.3.3 Besvigelsskalaen

Siden Cresseys observationer i start-50'erne er besvigelser kun steget i antal af sager, samt blevet mere komplekse og kreative, og derfor har der gennem tiden som tidligere nævnt været et større fokus på netop besvigelser. Der er i forlængelse af dette blevet testet mange teorier og modeller, hvor fælles for mange er, at besvigelsestrekanten enten er blevet viderebygget eller nytænkt, da den ikke har kunnet opfange alle de bagvedliggende tanker, der forårsager besvigelser. Derfor udviklede W. Steve Albrecht (Albrecht) sammen med to

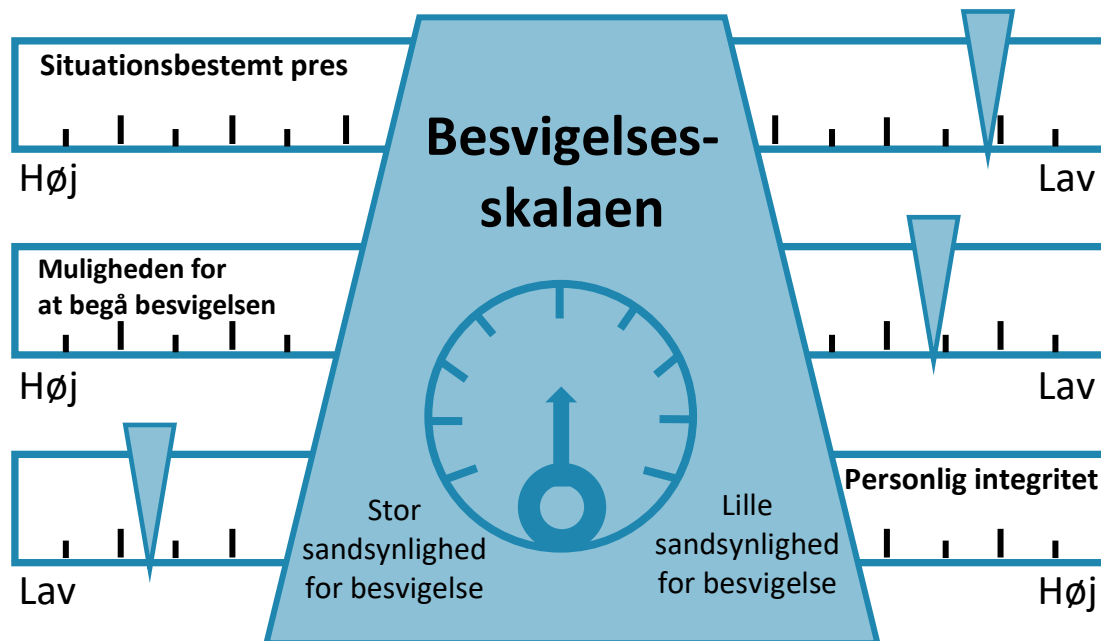
andre kollegaer i 1980'erne besvigelsesskalaen, som var en nytænkning af besvigelsestrekanten, hvor han bibeholdt de tre præmisser omkring et incitament/pres og mulighed og retfærdiggørelse, men retfærdiggørelseskomponenten modificeres med afsæt i personlig integritet som illustreret i figur 4 (Dorminey et al., 2012: 560).

Figur 4: Besvigelsestrekanten modificeret på baggrund af Steve Albrechts teori - egen tilvirkning

Albrechts studie betragtede de tre faktorer som et situationsbestemt pres, en opfattet mulighed for at begå og skjule besvigelsen, samt en måde at retfærdiggøre besvigelsen på, som værende enten i strid med sin personlige integritet, eller på linje med sin personlige integritet. Situationsbestemt pres defineres af Albrecht og sine medforfattere, som værende problemer, der skal løses nu og her, hvor de hyppigste pres kommer fra større, personlig gæld eller økonomiske tab. Den opfattede mulighed for at begå besvigelsen kommer sig som oftest af ikke-tilstrækkelige eller ikkeeksisterende interne kontroller, og personlig integritet defineres på baggrund af den enkelte persons etiske regelsæt (Wells, 2017: 18). En af de fordele, som Albrecht så ved at modificere retfærdiggørelse på baggrund af personlig integritet, er, at det er muligt at se tilbage på personers tidligere, trufne beslutninger i etiske dilemmaer, såvel som i selve beslutningsprocessen op til. Derudover har en persons personlige integritet en direkte sammenhæng med sin vilje til at kunne retfærdiggøre en

ikke acceptabel handling, og en person med høj grad af integritet vil f.eks. have sværere ved at retfærdiggøre en uacceptabel handling, og derfor anses det også som et vigtigt element at have med ved modificering af retfærdiggørelseskomponenten.

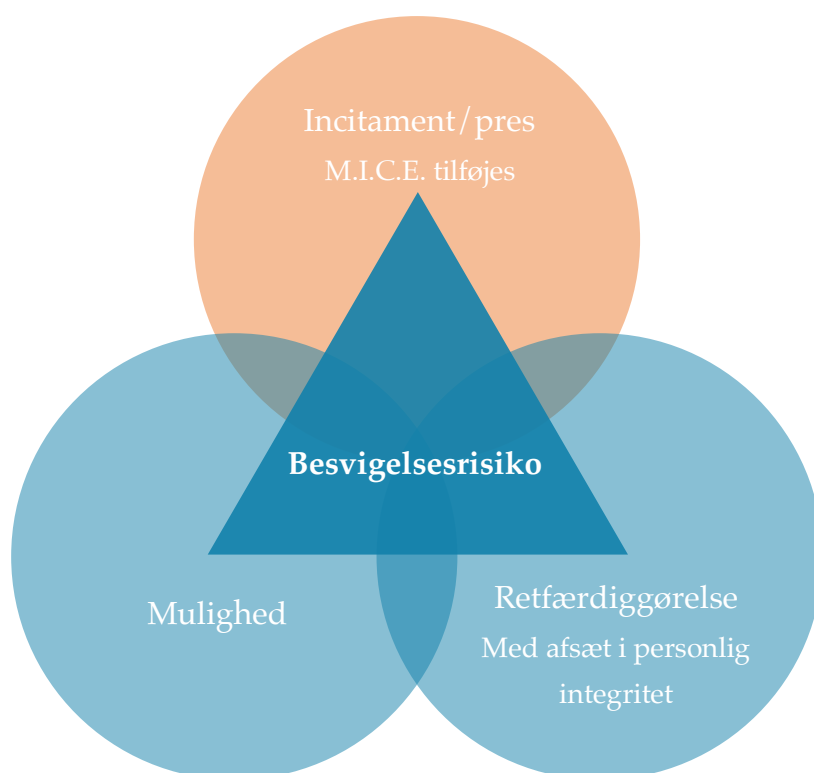

Figur 5: Besvigelsesskalaen - egen tilvirkning, inspiration af Wells, 2017: 18

Besvigelsesskalaen visualiseres i figur 5 ovenover og skal forstås, som at når de tre komponenter er i balance, er besvigelserisikoen neutral, men hvis der derimod findes stort incitament, god mulighed og en lav, personlig integritet, vil besvigelserisikoen være høj og vice versa.

3.3.4 M.I.C.E.

Der har de seneste årtier været mange eksempler på, at personer i høje lederstillinger i milliardvirksomheder og med store formuer alligevel begår besvigelser. I disse situationer kommer Cresseys præmis om et nonsharable behov ikke til syne, og der har i denne sammenhæng været flere undersøgelser, der har prøvet at identificere grunde til, hvorfor velhavende og indflydelsesrige personer vælger at risikere sin stilling og status ved at begå besvigelser. Der blev i 2010 introduceret en model, som tilføjelse til besvigelsestrekanterens ene komponent, incitament/pres, med akronymet M.I.C.E, som står for *Money*, *Ideology*, *Coercion* og *Ego*, og indebærer derved både finansielle og ikke-finansielle motiver (Kranacher et al., 2011: 14). Det illustreres i figur 6 hvordan M.I.C.E viderebygger på incitament/pres komponenten.

Figur 6: Besvigelsestrekanter modificeret på baggrund af Albrecht og Kranacher et al., 2011 - egen tilvirkning

3.3.4.1 Penge (Money)

Under pengebegrebet forstås Cresseys oprindelige teori om et finansielt nonsharable behov, men Kranacher et al., 2011, beskriver, at der er mange eksempler, hvorpå det eneste motiv anses som værende grådighed, og her nævnes store skandaler som f.eks. Enron og Worldcom.

Penge en af de mest udbredte motiver for at begå besvigelser, som kommer til syne i KPMG's undersøgelse fra 2016, hvor motivet i hele 66% af sagerne var for egen vinding eller ren og skær grådighed, som er den anden største faktor, når det kommer til at begå besvigelser (KPMG, 2016: 12). Med grådighed skal forstås, at personer begår besvigelser blot, fordi de ikke kan få nok. Der findes dog et problem ved at definere grådighed, da det er subjektivt, og mange personer er grådige i et vist omfang, da det er en menneskelig egenskab. Det er ligeledes svært at måle på, hvornår en person er så grådig, at man kan forudsige en fremtidig opførsel ud fra det, og der er altså ikke meget at fortælle om grådighed, som et motiv, der kan hjælpe med at opdage besvigelser (Wells, 2017: 368).

Under risikofaktorerne i ISA 240 bilag 1 er der ikke nævnt grådighed, trods det er det andet største motiv for at begå besvigelser, men det er som nævnt også svært at vurdere, hvornår

en person er "for" grådig, da det er meget subjektivt. Det kan dog være en risikofaktor, hvis ledelsen i gentagne situationer bliver set som ekstraordinært grådige sammenlignet med normen.

3.3.4.2 Ideologi (Ideology)

Under dette begreb er den korte forklaring, at det endelige mål retfærdiggør vejen dertil, og grunden til personer begår disse besvigelser, er, at de ser dem selv stjæle for at fremme et formål, de mener, er i alles bedste interesse. Ideologi er et mindre udbredt motiv, men må ikke undervurderes, da flere personer er villige til at risikere deres liv for deres trosretning eller deres personlige overbevisninger. Et velkendt eksempel på ideologiske overbevisninger er, at man svindler i skat, da man mener, at man allerede betaler nok i skat. Et andet mindre udbredt eksempel, men af mere alvorlig karakter, er, hvor en besvigelse skal finansiere terrorisme (Dorminey et al., 2012: 563).

Risikofaktorer hertil kan være, hvis en person er modvillig til at betale skat, eller hvis man har nogle stærke og/eller skæve holdninger.

3.3.4.3 Tvang (Coercion)

Tvang er ligeledes et mindre udbredt motiv til at begå besvigelser og sker, ved at der er én tredjepart, der ved at true eller intimidere tvinger en person mod sin vilje til at indgå i en kriminel handling. Ved opdagelse af disse besvigelser bruges de uvillige personer oftest til at få intern information og bevis på de personer, som udførte tvangen, der oftest er højere i hierarkiet, og på den måde modtager de uvillige personer en lavere straf eller ingen straf overhovedet. I de større besvigelsessager ses der oftest et element af tvang, da det er svært at overbevise en større gruppe af mennesker om, at være med på udførelsen af de ulovlige handlinger eller at se gennem fingrene med det.

Risikofaktorer i denne forbindelse kunne være, hvis en medarbejder har opsagt sit arbejde eller er blevet fyret, da de ikke ville udføre handlinger, som ledelsen beordrede dem til. Det kan også være, hvis ledelsen er inde over størstedelen af beslutningerne i virksomheden og har en dominerende adfærd.

3.3.4.4 Ego

Ego er et af de mere almene motiver til at begå besvigelser og henviser først og fremmest til de personer med et ego, der fortæller, at hvis de begår en besvigelse, vil det ikke blive opdaget, og hvis det bliver opdaget, kan de tale sig ud af problemerne. Desto større

selvsikkerhed, personen har, desto større sandsynlighed er der, for at personen vil begå besvigelsen. Derudover er ego også drevet af ønsket om at bibeholde eller opnå en bestemt livsstil, som kan betyde, at man er nødt til at leve over evne for at opretholde et bestemt image omkring rigdom og succes, eller drevet af et ønske om at udøve magt og have kontrol over andre. I KPMG's rapport fra 2016 ses det at i hele 27% sagerne er motivet så simpelt, som "fordi jeg kan", som kommer sig af et stort ego og indikerer, at det er et alment motiv.

Risikofaktorer, der er i forbindelse med ego, kan være, hvis en person har valgt en fejlslagen strategi, og gerne vil skjule sin fejlagtige beslutning for at bibeholde sin status. Har man en meget luksuriøs livsstil, kan det også være en risikofaktor, og især hvis en persons livsstil ikke stemmer overens med personens stilling. Det kan også være, hvis man ikke lægger skjul på sin følelse af overlegenhed, og komme med nedladende kommentarer til personale såvel som kunder.

3.4 Besvigeren

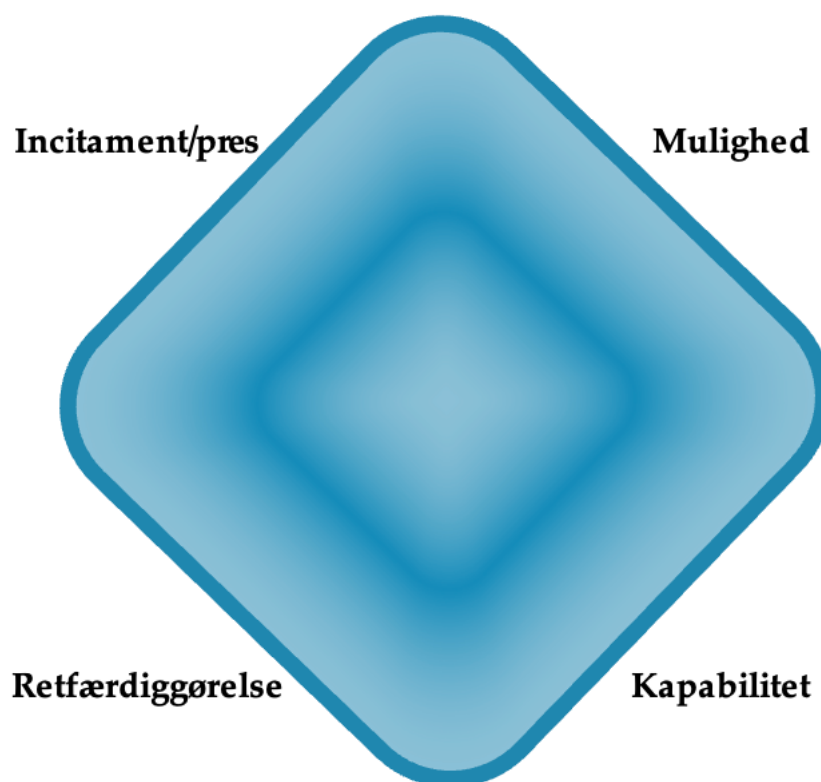
Der er nu beskrevet de tre komponenter i Cresseys besvigelsestrekant, der gør, at personer vælger at begå besvigelser, hvor retfærdiggørelse tager afsæt i personlig integritet og viderebygning af incitament med M.I.C.E. modellen, og det findes nu relevant at undersøge, hvem besvigeren er.

3.4.1 Stereotypen

Tidligere anvendte ACFE rapport omkring besvigelser er baseret på mere end 2.000 besvigelsessager, og der gives en række statistiske informationer, der kan anvendes til at profilere den typiske besviger (ACFE, 2022: 44). Besvigelser sker på alle niveauer i virksomheden, men den typiske besviger, kan findes i mellemlødelser eller ansatte på lavere niveauer, som udgør henholdsvis 39% og 37% af sagerne. I 47% af tilfældene havde medarbejderens været ansat i virksomhed mellem 1-5 år, og blot 9% havde haft en ansættelsesperiode på mindre end et år, som kunne give et billede af, at man først har de rette kompetencer til at se de potentielle muligheder for at begå besvigelsen senere i ansættelsen. Den typiske besviger, kan oftest findes i driftsafdelingen, som udgør 15% af besvigelsessagerne, efterfulgt af regnskabsafdelingen, salgsafdelingen og den øverste ledelse, der udgør henholdsvis 12%, 11% og 11%. Der er en tydelig sammenhæng mellem køn og det at begå besvigelser, hvor hele 80% af sagerne er begået af mænd. 39% er mellem 36 og 45 år gammel, og der er en klar sammenhæng mellem beløbet, der bliver svindlet for

og besvigerens alder, hvor desto ældre personen er, desto større beløb, svindles der for. Uddannelsesniveauet er også en faktor, og i 65% af sagerne havde besvigeren en universitetsgrad eller højere, hvor beløbet, der bliver svindlet for stiger i takt med et højere uddannelsesniveau. I 58% af tilfældene er der to eller flere personer, der er med til at udføre besvigelsen, og i 83% af tilfældene har personerne ikke tidligere været involveret i svindel på arbejdspladsen. De mest synlige risikofaktorer, der var til stede ved besvigelserne, var, at de levede over evne, og at de havde finansielle problemer, som kunne ses ved henholdsvis 39% og 25% af tilfældene, og hos 15% af personerne var der ingen tegn på ændret adfærd, der burde have sat alarmklokkerne i gang.

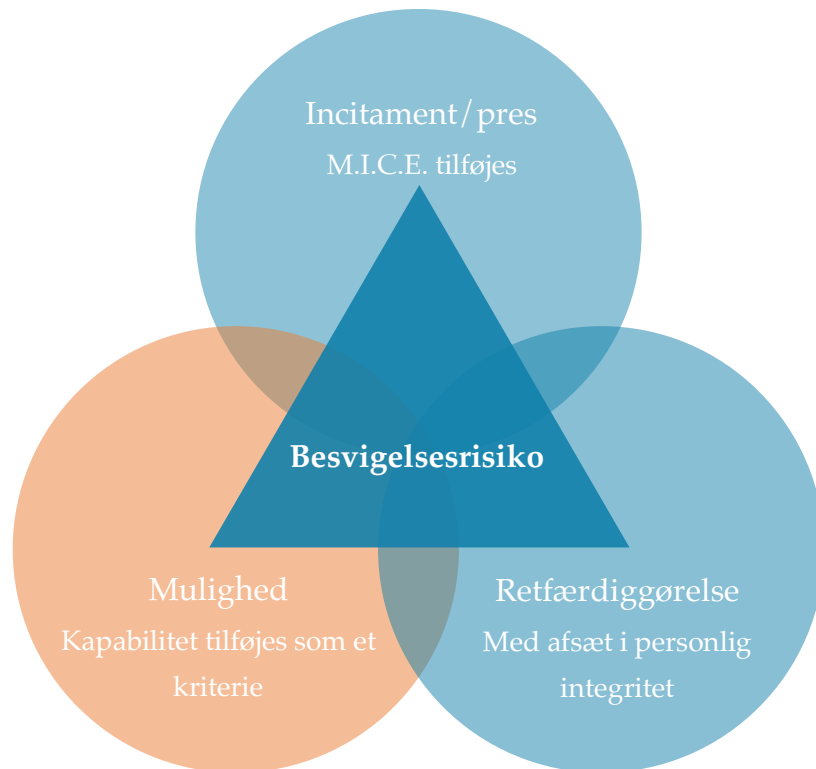
3.4.2 Besvigelsesdiamanten

Figur 7: Besvigelsesdiamanten af Wolfe og Hermanson - egen tilvirkning

I 2004 argumenterede David T. Wolfe og Dana R. Hermanson, at besvigelsestrekanter kunne forbedres til både at forebygge og opdage besvigelser ved at tilføje en fjerde komponent, kapabilitet, og udarbejdede derfor besvigelsesdiamanten, der illustreres i figur 7. Ved kapabilitet skal det forstås som en persons personlige træk og evner, der spiller en stor rolle i, hvorvidt en besvigelse faktisk kan ske, trods incitament, mulighed og retfærdiggørelse er til stede. Cresseys muligheder bliver derfor modificeret, til at man ligeledes skal have den rette værktøjskasse, for at man kan udnytte en eventuel, svag intern

kontrol, hvilket illustreres i figur 8. Wolfe og Hermanson brugte analogien, at muligheden åbner døren til besvigelser, incitamentet og retfærdiggørelsen, kan trække personen mod døren, men for at genkende den åbne dør som en mulighed, og for at kunne drage fordel af det ved at gå igennem døren igen og igen, er man nødt til at have de rigtige kapabiliteter (Wolfe & Hermanson, 2004: 38).

Figur 8: Den nye besvigelsestrekanter modificeret på baggrund af Wolfe og Hermanson 2004 - egen tilvirkning

Der er flere observerbare træk ved besvigelser, som især kommer til syne, når det drejer sig om store beløb, eller hvis det har været over en længere periode (Wolfe & Hermanson, 2004: 39).

Det første træk Wolfe og Hermanson fremhæver, er personens position eller funktion i en organisation, som kan give kompetencerne til at skabe eller udnytte en mulighed for at begå svig, der ikke er tilgængelig for andre. De nævner i forlængelse af dette, at i det en medarbejder gentagne gange udfører en bestemt funktion, stiger deres kapabilitet til at begå besvigelser parallelt med deres viden om de bagvedliggende processer, og kontroller udvides med tiden.

Det andet træk er at kunne forstå og udnytte eventuelle, svage interne kontroller ved at udnytte sin position, funktion eller autoriseret adgang til systemer eller aktiver til deres fordel.

Det tredje træk omhandler, at den rigtige person har et stort ego og en stor tiltro til sig selv, om at han ikke vil blive opdaget, eller at han med lethed kan tale sig ud af situationen, hvis han skulle blive det, som tidligere blev beskrevet under M.I.C.E. Med tiden vil disse personer tilsidesætte overvejelserne i forhold til cost-benefit og begå besvigelser for mindre og mindre beløb samtidig med, at deres selvtillid stiger og stiger. Besvigeren begår til sidst besvigelser med det formål at vise, de er højere hævet end andre.

Det fjerde træk er, at en succesfuld besviger, kan tvinge andre til at begå eller skjule besvigelser. En meget overbevisende person har mulighed for at overtale andre til enten at være med i besvigelsen eller se den anden vej. Disse personer har ofte trækkene fra at være en "mobber", som stiller usædvanlige krav til sine kollegaer og skaber mere frygt end respekt.

Det femte træk er, at personen er god til at lyve og kan gøre det konsekvent. Det betyder, at personen skal kunne se revisorer, investorer og kollegaer i øjnene og lyve så overbevisende, at de tror på det. Derudover skal personen også kunne holde styr på de løgne, der er blevet sagt tidligere, så historierne stemmer overens.

Det sidste træk Wolfe og Hermanson nævner, er, at personen skal kunne håndtere og arbejde under stress, da det kan være en meget pressende og stressende situation at skulle håndtere de forskellige løgne, håndtere frygten for at blive fanget og skjule besvigelserne over en længere periode.

For at kunne bruge disse observerbare træk til at forebygge eller opdage besvigelser er det videre nødvendigt, at organisationen og deres revisorer har en bedre forståelse af de ansattes individuelle træk og evner. Derfor bør der fokuseres på de personlige træk og kompetencer fra topledelsen og andre funktioner, der er forbundet med høje risici, når man undersøger besvigelser eller prøver at forebygge disse. For at observere personernes træk og kompetencer er den bedste måde at gøre det på ved at bruge tid med personen, og lægge mærke til de små ting. Det kan f.eks. være, hvis personen springer over hvor gæret af lavest ved mindre problemer, eller hvis personen under alle omstændigheder ikke vil tabe eller fejle, uanset hvad, problemet er, eller hvad det kommer til at koste. Det er også relevant at lytte til, hvad andre har at sige om personens træk, og hvis der er et gentagende træk, som kan udnytte en svag kontrol, kan dette være relevant at holde øje med for revisor. Det er også vigtigt ikke blot at undersøge personens kapabiliteter en enkelt gang, men løbende revurdere personen, da man kan opnå nye kapabiliteter over tid, og de interne kontroller

kan løbende blive ændret, og derfor kan personens kapabiliteter med tid blive mere egnet til at udnytte disse (Wolfe & Hermanson, 2004: 41).

3.4.3 Predator versus the Accidental Fraudster

Som tidligere nævnt i afsnittet, stereotypen, blev det konstateret, at den typiske besviger, ikke tidligere har begået besvigelser, er midaldrende, har en god uddannelse og er en medarbejder i en position med ansvar og er anset som værende en god kollega. I den nye besvigelsestrekant, der blev illustreret i figur 8, kan det ses, at besvigeren skal have et incitament/pres, der enten kan være nonsharable med afsæt i Cresseys teori eller være motiveret på baggrund af de fire punkter i M.I.C.E. Når dette er tilfældet og muligheden, samt de rette kapabiliteter qua Wolfe og Hermanson er til stede, og personen kan retfærdiggøre det overfor sig selv, kan en ellers god person blive fristet til at begå besvigelser. I dette scenarie vil besvigeren blive anset som værende, en "*accidental fraudster*" og vil på normalvis være opfattet som en loyelig person, der aldrig ville så meget som overveje at begå besvigelsen, og familie og kollegaer vil være overraskede over den afvigende opførsel. Når der er tale om de accidental fraudsters, kan de placeres i den nye besvigelsestrekant, og man kan derved belyse de bagvedliggende faktorer.

Besvigelsestrekanten kan dog ikke anvendes ved det som Dorminey et. al. omtaler som en "*predator*". Disse predators opsøger virksomheder, hvor de kan begå besvigelser stort set fra dag 1, de bliver ansat. På et tidspunkt vil mange accidental fraudster ændre adfærd til en predator, hvis det får lov til at stå på. Dette opfangede Cressey ligeledes i sin undersøgelse fra start-50'erne, hvor han beskrev, hvordan en besvigers dårlige samvittighed kun er et midlertidigt problem, og ved besvigelser, der står på over længere tid, vil retfærdiggørelseskomponenten ikke være en hindring for personen og derfor blive glemt.

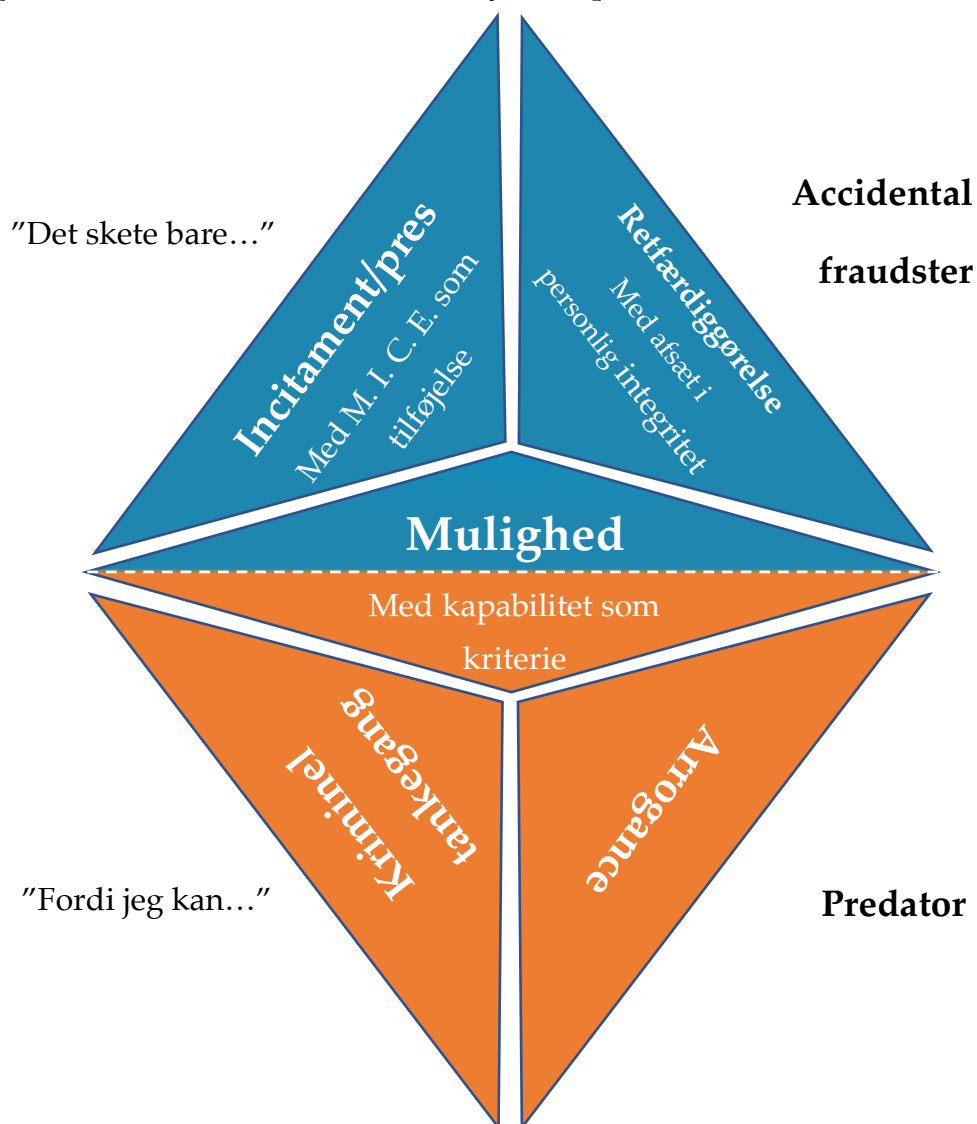
Når der begås regnskabsmanipulation, er det ofte af personer, der går fra at være accidental fraudsters til at være predators. Her starter personen med at manipulere indtjeningen i forsøget på at købe virksomheden tid, indtil forholdene forbedres. Men før eller siden vil manipulationen af indtjeningen føre til regnskabsmanipulation, personen går fra at være en accidental fraudster til at være en predator (Dorminey et al., 2012: 566).

Med blik på besvigelsestrekanten behøver en predator hverken have en form for incitament/pres eller kunne retfærdiggøre besvigelsen – de har kun brug for muligheden. De to komponenter, der ikke var nødvendige, erstattes med arrogance og en kriminel tankegang. Disse predators kan både være enkelte personer, men kan også være hele

organisationer, som f.eks. organiserede kriminelle, hvor den typiske besvigelse er hvidvask, der skal bruges til at skjule deres kriminelle aktiviteter.

Det kan for revisor være behjælpeligt at se predatoren som en modsætning til den accidental fraudster for at skabe en bedre forståelse og identificere motiverne for denne type besviger. Predatoren, som person er bedre organiseret, bedre til at skjule det og er bedre klædt på til at håndtere revisorer. Derudover bør fokuset ikke lægges på at undersøge mulige incitament/pres eller mulige retfærdiggørelser, da det ved disse komponenter er mindre sandsynligt at opdage en besvigelse begået af en predator.

På baggrund af de ovenstående afsnit kan der udarbejdes en ny besvigelsesdiamant, der kan forklare de to typer af besvigere – den accidental fraudster og predatoren, og ligeledes har inkorporeret modifikationer af Cresseys komponenter, hvilket illustreres i figur 9.

Figur 9: Den nye besvigelsesdiamant - egen tilvirkning

4. Revisors rolle & ansvar vedrørende besvigelser

Efter at have uddybet, hvad besvigelser er, samt hvorfor de opstår, og hvad man skal være opmærksom på, findes det relevant at undersøge revisors rolle i samfundet, samt hvilket ansvar revisor har i forbindelse med opdagelsen af besvigelser såvel som det forebyggende arbejde. I samme forbindelse vil der blive undersøgt, hvilket ansvar virksomhedens ledelse har.

4.1 God revisorskik

Revisorloven (RL) § 16, stk. 1. pkt. 1, fortæller, at: *"Revisor er offentlighedens tillidsrepræsentant under udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2."*, hvilket er et af de grundlæggende principper for revisors eksistensberettigelse. Formålet med revision er at skabe en større tillid til virksomhedernes regnskaber, og hvis revisor, som uafhængig tredjepart, ikke agerer offentlighedens tillidsrepræsentant, vil denne tillid ikke være eksisterende. Det er derfor essentielt for revisor at forblive neutral for at kunne opretholde netop denne titel, og for at øge troværdigheden til de regnskaber, de reviderer. Ved udførelse af opgaver efter § 1, stk. 2, refereres der til revision eller erklæringer og rapporter, der egnes til fremvisning overfor offentligheden, eller som er påkrævet ved lov (Langsted et al., 2017).

For at leve op til betegnelsen "offentlighedens tillidsrepræsentant" behandles emnet god revisorskik videre i RL § 16 stk. 1, pkt. 2-3: *"Revisor skal udføre opgaverne i overensstemmelse med god revisorskik, herunder udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader. God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise professionel skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne."* Med dette beskrives, hvordan der skal vises god revisorskik i de opgaver, som er omfattet af RL § 1, stk. 2. God revisorskik refererer på baggrund af § 16 stk. 1, pkt. 2-3 til, at den fagligt kompetente revisors adfærd skal anses som værende, god og omhyggelig samtidig med, at de skal opfylde de etiske og faglige retningslinjer. Det er ikke altid, at der findes præcise retningslinjer for, hvordan revisor skal agere i bestemte situationer, og derfor skal kvaliteten i udførelsen af erhvervet kunne leve op til de krav, der må forventes i en given situation på et givent tidspunkt. Det er i disse situationer vigtigt, at revisor viser god dømmekraft og har de rigtige holdninger for at kunne overholde den gode revisorskik.

Den gode revisorskik er derfor kun en retsstandard, og ikke et begreb med præcise fastsatte rammer, og opfattelsen af den gode revisorskik kan af den årsag lettere følge udviklingen af forholdene i samfundet, da man ikke læner sig op ad nedskrevne regelsæt. Der er dog en fast kerne af normer, der altid vil være gældende, og findes bl.a. i bestemmelserne beskrevet i RL § 18 om revisors fratræden mv., § 19 om underskriftsforhold, §§ 20 og 21 om revisionsprotokollen, § 22 om rapportering om økonomiske forbrydelser, § 23 om dokumentation, kapitel 4 om uafhængighed og kapitel 6 om kvalitetsstyring (Riise Johansen et al., 2011: 215). Den faste kerne af normer vil ikke blive uddybet i specialet.

De internationale revisionsstandarder, det vil sige ISA'erne udgivet af IFAC, har en mere uddybende forklaring af god revisorskik, som gennem tiden har været efterspurgt. Disse er uden tvivl en af de vigtigste kilder til udfyldelsen af begrebet god revisorskik sammen med "retningslinjer for revisors etiske adfærd" ("Code of Ethics for Professional Accountants"), der er udgivet af IESBA. De etiske retningslinjer indeholder fem fundamentale principper, som ligeledes er inkorporeret i RL § 16, stk. 1. De fem etiske principper, der beskrives i retningslinjerne for revisors etiske adfærd i sektion 110-115, er: *Integritet, objektivitet, professionel kompetence og fornøden omhu, fortrolighed og professionel adfærd* (Chr. Bøg & Kiertzner, 2007: 20).

4.1.1 Integritet

Dette omfatter, at revisor skal være ærlig og redelig i forbindelse med sine professionelle og forretningsmæssige forbindelser. Dette lægger sig meget op ad begrebet uafhængighed, og det er vigtigt, at revisor tager rollen som offentlighedens tillidsrepræsentant på sine skuldre og viser, at han/hun kan afbalancere og håndtere situationer, der omhandler offentlighedens interesse med sine klienter, trods det er klienten, der betaler honoraret. Det er vigtigt, at revisor ikke af hvad han/hun ved, er associeret med rapporter eller anden information, som har væsentlige fejl eller er vildledende, og hvis revisor bliver bevidst om dette, skal der foretages handlinger for at blive adskilt fra denne information.

4.1.2 Objektivitet

Dette begreb har ligeledes en naturlig sammenhæng med uafhængighed, og der skal her forstås, at revisor inden opgavens start skal kunne være upartisk i forhold til virksomheden, ikke være under et unødigt pres eller have enhver form for interessekonflikt, der kan påvirke revisors dømmekraft og opgavens resultat. Det er ligeledes essentielt at forblive objektiv for at kunne bibeholde troværdigheden og tilliden til professionen, samt for at

kunne give troværdige oplysninger til interessenterne. Derfor må en professionel revisor ikke påtage sig opgaver, hvor omstændigheder eller forhold påvirker revisorens professionelle dømmekraft, som f.eks. hvis der var en økonomisk interesse i virksomheden (Chr. Bøg & Kiertzner, 2007: 21).

4.1.3 Professionel kompetence og fornøden omhu

Under dette begreb kræves det, at revisorerne løbende sikrer sig sin faglige viden og kompetencer, som er nødvendige at besidde for at kunne sikre klienterne en kompetent ydelse, der er baseret på den seneste udvikling inden for god revisorskik, lovgivning og teknikker. Derudover skal revisor arbejde omhyggeligt og i overensstemmelse med de relevante, faglige og professionelle standarder. Det betyder, at en revisor er nødsaget til at afvise opgaver, som er udenfor sine egne kompetencer, eller rådføre sig med en kollega eller ekspert for at kunne håndtere opgaven med de fornødne kompetencer. Det er revisors eget ansvar at vurdere, hvorvidt han/hun eller sine ansatte har de fornødne kompetencer til at varetage opgaven, og det kræver derfor en sund dømmekraft. Fornøden omhu omhandler det ansvar, der er til at udføre arbejdet i overensstemmelse med kravene til en opgave omhyggeligt, grundigt og rettidigt.

4.1.4 Fortrolighed

For revisor er det ikke tilladt at videregive informationer, der er erhvervet på baggrund af et professionelt samarbejde. Med andre ord er revisor underlagt tavshedspligt. Det er generelt set i offentlighedens interesse, at revisor er underlagt tavshedspligt, da det gør det lettere for klienterne at fremlægge alle de relevante informationer, når det vides, at de ikke vil blive videregivet til en tredjepart. Det er derfor vigtigt, at revisor ikke utilsigtet videregiver informationer for f.eks. familiemedlemmer, tætte forretningsforbindelser eller i sociale sammenhæng. Det er overordnet set ikke lovligt at videregive en klients information uden særlig tilladelse fra klienten selv, medmindre revisor er underlagt en juridisk ret eller en professionel pligt til at videregive disse informationer. Et andet aspekt er, at det for revisor alt andet lige ikke er tilladt at benytte den opnåede information gennem sit virke til egen personlig vinding eller for en tredjeparts. Det gælder også, at revisoren fortsat skal overholde sin tavshedspligt efter endt samarbejde med klienten, men man gerne gøre brug af den erfaring, man har opnået.

4.1.5 Professionel adfærd

Dette indebærer, at revisor skal overholde relevante love og reguleringer og agere parallelt med professionens ansvar til at være offentlighedens tillidsrepræsentant samt undgå enhver form for adfærd revisoren ved eller burde vide vil miskreditere professionen. For at vurdere, om revisor burde have vidst, at adfærden ville kunne miskreditere professionen, perspektiveres der til, hvorvidt en fornuftig og velinformeret tredjepart vil konkludere, at det ville have en negativ indvirkning på professionens omdømme. Det er derudover vigtigt, at revisoren ikke bevidst involverer sig i enhver opgave, der kan eller vil udfordre integriteten, objektiviteten eller professionens omdømme, og deraf ikke vil kunne opretholde de fundamentale etiske principper.

4.1.6 Professionel skepsis

Det sidste begreb i revisorlovens § 16 stk. 1, der endnu ikke er beskrevet, er professionel skepsis. Begrebet er ikke en del af de fem listede principper i IESBA's håndbog, men beskrives i ISA 200 afsnit 15, der fortæller, at revisor er forpligtiget til at overholde de relevante etiske krav i forbindelse med revisionen. Professionel skepsis uddybes videre i Afsnit A18-A22 og uddyber, at revisor skal være opmærksom og forholde sig skeptisk i situationer, hvor der f.eks. findes modsatrettede revisionsbeviser eller andre forhold, der kunne være tegn på tilfælde af besvigelser. Det er ligeledes nødvendigt, at revisor udviser professionel skepsis gennem hele revisionen for at mindske risiciene for eksempelvis at overse usædvanlige forhold eller komme til at overgeneralisere, når der drages konklusioner ud fra revisionsmæssige observationer jf. afsnit A19. Videre bliver der lagt vægt på, at professionel skepsis er en nødvendighed for at kunne stille sig kritisk overfor revisionsbevis, hvad enten det omhandler pålideligheden, tilstrækkeligheden eller egnetheden. Med blik på virksomhedens daglige og øverste ledelse er det muligt for revisor at tage tidligere erfaringer om ærlighed og integritet med i sin betragtning, men det er ikke ensbetydende med, at i tilfælde af, at de fremstår ærlige og umiddelbart har en høj integritet, at revisor ikke fortsat skal udvise professionel skepsis.

4.2 Revisors ansvar i forbindelse med besvigelser

Med begrebet god revisorskik på plads vil der nu videre undersøges revisors ansvar - med fokus på besvigelser. For at redegøre for dette ansvar tages, der afsæt i de internationale

revisionsstandarder, hvor der er medtaget de ISA'ere, som er blevet fundet mest relevante i forhold til besvigelser, bevidst om, at der er flere andre ISA'ere, der har relation til emnet.

4.2.1 ISA 200

Denne ISA har til formål at beskrive revisors overordnede ansvar ved revision af et regnskab i overensstemmelse med ISA'erne. Jf. ISA 200, er det generelle formål med revision, at tilliden til regnskaberne styrkes for regnskabsbrugerne, og det gælder her for revisor om at konkludere, hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede eller ej.

For at dette kan realiseres, kræver ISA'erne, at revisor opnår høj grad af sikkerhed for, at regnskabet, som helhed ikke indeholder væsentlige fejlinformationer, uanset om dette skyldes besvigelser eller fejl. For at kunne opnå en høj grad af sikkerhed er det nødvendigt at reducere revisionsrisikoen (risikoen for, at revisor udsender en uhensigtsmæssig revisionspåtegning, fordi årsregnskabet har væsentlige fejl – en samlet vurdering af den iboende risiko, kontrolrisikoen og opdagelsesrisikoen) til et acceptabelt niveau. Dog kan der ikke udføres revision med 100% sikkerhed, da der altid vil være en iboende risiko dertil grundet det revisionsbevis, revisor tager udgangspunkt i for at udarbejde sin konklusion, i mange tilfælde ikke er definitivt, men blot overbevisende. Ved høj grad af sikkerhed er den generelle tommelfingerregel, at revisors konklusion med 95% sikkerhed er korrekt (Langsted et al., 2017: 183).

For at vurdere, om en fejlinformation er væsentlig, undersøges der om, fejlinformationen vil kunne på påvirke regnskabsbrugerens økonomiske beslutning. Det er også vigtigt at understrege, at revisors ansvar ikke er at opdage fejlinformation, der vurderes som uvæsentlige for regnskabet som helhed.

Ovenstående beskrivelse af ISA 200 kan også udledes af ISA 200 afsnit 11, der forklarer revisors overordnede mål ved revision af regnskaber:

- a) At opnå høj grad af sikkerhed for, at regnskabet som helhed ikke indeholder væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl, således at revisor er i stand til at udtrykke en konklusion om, hvorvidt regnskabet i alle væsentlige henseender er udarbejdet i overensstemmelse med en relevant regnskabsmæssig begrebsramme, og*
- b) at forsyne regnskabet med en erklæring og kommunikere som krævet af ISA'erne i overensstemmelse med revisors observationer.*

ISA 200 beskriver som tidligere nævnt også begrebet professionel skepsis.

4.2.2 ISA 315 (ajourført)

Denne regnskabsstandard relaterer sig til planlægningsarbejdet i en revision og har til formål at beskrive revisors ansvar for at identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation på regnskabs- og revisionsmålsniveau, uanset om risikoen drejer sig om fejl, eller besvigelser jf. ISA 315 afsnit 11. På den måde kan der skabes et overblik over de identificerede risici for væsentlig fejlinformation, som videre kan analyseres og udarbejdes passende revisionshandlinger derpå i overensstemmelse med ISA 330. Risici for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau bliver vurderet for at fastsætte arten, den tidsmæssige placering og omfanget af yderligere revisionshandlinger, som skal sikre, tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis jf. ISA 315 afsnit 5.

Ved risici fokuseres kun på de risici, der er gennemgribende for regnskabet som helhed og muligvis påvirker flere revisionsmål. Der refereres til ISA 200's beskrivelse af revisionsrisikoen, som er en kombination af risikoen for væsentlig fejlinformation og opdagelsesrisikoen. De risici, der findes for væsentlig fejlinformation, deler ISA 315 jf. afsnit 4 op i to komponenter, iboende risiko og kontrolrisiko. De iboende risikofaktorer karakteriseres ved hændelser eller forhold, der kan påvirke muligheden for, at et revisionsmål vedrørende en gruppe af transaktioner, balanceposter eller oplysninger kan indeholde fejlinformation, inden man videre udarbejder interne kontroller. Kontrolrisikoen beskrives i ISA 315 som værende muligheden for, at fejlinformation ikke forebygges eller opdages og korrigeres i tide af virksomhedens interne kontrolsystem.

Formålet med at udføre risikovurderingshandlingerne er at opnå en forståelse af virksomhedens kompleksitet, og forhold i omverdenen, samt de målinger, der internt eller eksternt bruges til at vurdere virksomhedens finansielle præstation. Målinger kan særligt være interessante i forhold til besvigelser, da der skabes et pres på den daglige ledelse, hvis de finansielle målsætninger ikke imødekommes. Det er også vigtigt at undersøge virksomhedens regnskabspraksis, og hvordan de iboende risikofaktorer kan påvirke revisionsmålenes disponering for fejlinformation i udarbejdelsen af regnskabet. Kontrolmiljøet er også relevant for at vurdere de pågældende risici, og derfor er det nødvendigt for revisor at forstå de enkelte kontroller, virksomheden udfører, og deraf finde ud af, hvorvidt der er nogle manglende eller svage kontroller, der kan føre til fejlinformation.

Når risikovurderingshandlingerne foretages, skal det omfatte forespørgsler til den daglige ledelse og andre relevante medarbejdere, samt den interne regnskabsafdeling. Information

fra den daglige ledelse kan anvendes til at opnå forskellige perspektiver ved identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation og derved bruges til understøttelse af et egnet grundlag, samt design af yderligere revisionshandlinger jf. ISA 315 A22-A23. Derudover skal der også foretages analytiske handlinger, som kan bidrage til at opdage kontraster, usædvanlige transaktioner, beløb, nøgletal mv., der kan have betydning for regnskabet som helhed. Sidst skal risikovurderingshandlinger omfatte observationer og inspektioner, der kan understøtte, bekræfte eller modsige de forespørgsler, der er foretaget, og ligeledes, give ny information.

4.2.3 ISA 330

Efter risici for væsentlig fejlinformation er vurderet, skal revisor udarbejde et design af yderligere revisionshandlinger, hvilket adresseres i ISA 330, der omhandler revisors ansvar i forbindelse med revision for at udforme og gennemføre reaktioner på vurderede risici for væsentlig fejlinformation. Målet hertil er at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, til de listede risici for væsentlig fejlinformation ved at udforme og gennemføre passende reaktioner på disse jf. ISA 330 afsnit 3.

Ved udførelsen af revisionshandlingerne skal der tages stilling til art, den tidsmæssige placering og omfanget. Ved arten skal der tages stilling til, om der skal udføres substanshandlinger eller test af kontroller til afdækning af revisionsmålene med udgangspunkt i risikovurderingen. Bliver risikovurderingen anset som værende høj skal der tilsvarende indhentes mere relevant og pålideligt revisionsbevis. Er der en lav risiko pga. kontroller, anvendes test af kontroller, men er der en lav risiko uden hensyntagen til kontroller, foretages analytiske handlinger. Den tidsmæssige placering af revisionshandlingerne kan især være relevant i overvejelserne ved reaktionen på risici ved besvigelser. I disse tilfælde vil man som oftest udføre revisionshandlingerne uanmeldt og/eller i periodens slutning for at kunne få et mere retvisende billede. Omfanget af revisionshandlingerne er også relevant i forhold til en vurderet større risiko for væsentlig fejlinformation grundet besvigelser. Det vil være passende i denne situation, at der foretages flere stikprøver, eller at være mere detaljeorienteret i de analytiske substanshandlinger.

4.2.4 ISA 540

Denne ISA beskriver revisors ansvar i forhold til regnskabsmæssige skøn og de tilknyttede oplysninger ved revision af regnskaber. Den indeholder bl.a. krav og vejledning til hvordan ISA 315 (ajourført) og ISA 330 skal anvendes i forhold til regnskabsmæssige skøn og de

tilknyttede oplysninger. Videre indeholder den også krav og vejledning til vurdering af fejlinformation i forhold til samme, samt indikationer på, at ledelsen kan have mangel på neutralitet. Målet for revisor er at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for at kunne retfærdiggøre de regnskabsmæssige skøn og tilknyttede oplysningers rimelighed.

Som navnet antyder, er de regnskabsmæssige skøn i høj grad, baseret på subjektive vurderinger, og er af den årsag sværere at revidere, da der ikke er et entydigt resultat. Der er ved målinger med afsæt i regnskabsmæssige skøn en skønsmæssig usikkerhed forbundet dertil, som fortæller, at der findes en iboende begrænsning af viden og data, og skaber deraf en iboende subjektivitet af målingen. Udregningen foretages på baggrund af metoder og data, hvor ledelsens subjektive vurderinger benyttes, og derfor kan det medføre kompleksitet i målingen. Funktionen af den subjektivitet, kompleksitet og andre iboende risikofaktorer vedrørende målingen bestemmer, hvor udsat de er for fejlinformation jf. ISA 540 afsnit 2.

Det er jf. ISA 540 afsnit 6 et krav for revisor at udarbejde en særskilt vurdering af kontrolrisikoen ved vurderingen af risiciene forbundet med væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau for regnskabsmæssige skøn, hvilket kan indikere, at regnskabsmæssige skøn er et emne med stor sandsynlighed for, at væsentlig fejlinformation opstår grundet ledelsens manglende neutralitet eller besvigelser. I forbindelse med besvigelser kan revisor have en mistanke om, at der bevidst foretages fejlagtige skøn, dette ses i særdeleshed ved revisionsmålet værdisætning. I disse tilfælde vil revisor udføre revisionshandlingerne til sidst i perioden og/eller møde uanmeldt op for at få et retvisende billede.

4.2.5 ISA 240

I afsnittene omhandlende besvigelser blev dele af ISA 240 beskrevet, herunder eksempler på besvigelserisikofaktorer, og dette afsnit vil forholde sig til de resterende emner, der ikke allerede er berørt. De forudgående afsnit om ISA 200, ISA 540, og især ISA 315 og ISA 330, har elementer som er relateret til besvigelser. Det kommer specielt til syne i revisors mål i ISA 240, der fortæller, at der skal identificeres og vurderes risici for væsentlig fejlinformation, opnås tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis om disse risici og afsluttende reageres på disse, som alle er elementer i ISA 315 (ajourført) og ISA 330, men i ISA 240 uddybes kravene og vejledningerne, når det specifikt omhandler væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Dette kan anses som en skærpelse for revisor med de specifikke regler i forbindelse med besvigelser, men det kan også indikere, at besvigelser er et emne

der indebærer mange overvejelser og er et så svært et område, at der kræves specifikke vejledninger dertil. Ikke desto mindre fokuserer ISA 240 udelukkende på revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber, og mere præcist det overordnede ansvar for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser, hvor revisor som led i revisionen skal foretage en række overvejelser og handlinger vedrørende eventuelle besvigelser.

Jf. ISA 240 afsnit 4 er det virksomhedens øverste ledelse og den daglige ledelse, der har det primære ansvar for at opdage, såvel som at forebygge besvigelser. Her pointeres det især at det er vigtigt for ledelsen at bruge ressourcer på at forebygge besvigelser, der skal minimere muligheden for at besvigelser opstår, og videre afskrække personer fra at begå besvigelser med den forestilling om at besvigelser bliver opdaget og ligeledes straffet. Det vil sige at ledelsen har ansvaret for at skabe en kultur der er baseret på ærlighed og etisk adfærd, der kan styrkes af et kontinuerligt tilsyn. Dette tilsyn omfatter muligheden for at kunne tilsidesætte kontroller eller upassende påvirke regnskabsaflæggelsesprocessen, som f.eks. at manipulere regnskabet for at vildlede regnskabsbrugeren.

Revisors ansvar er, som tidligere nævnt, at sikre en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation, der kan påvirke regnskabsbrugers opfattelse af virksomheden, uagtet om fejlinformationen skyldes fejl eller besvigelser. Der er imidlertid visse iboende begrænsninger på revisors mulighed for at opdage besvigelser, og især de som involverer den øverste ledelse eller sammensværgelser. Grunden til disse kan være svære at opdage afspejler besvigelseres natur, som kan være udført sofistikeret og omhyggeligt for bedst muligt at skjule handlinger.

Meget lig ISA 315 (ajourført) beskrives udførelsen af risikovurderingshandlingerne i ISA 240, blot med fokus på besvigelser. Der beskrives i ISA 240 afsnit 17-24 hvilke vurderinger revisor skal gennemføre for at kunne identificere risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Der nævnes bl.a. at revisor skal lave forespørgsler til den daglige ledelse/øverste ledelse og eventuelle medarbejdere i en intern revisionsfunktion omkring vurdering af besvigelserisikoen, og hvilke processer de har for at identificere og reagere på besvigelser. Der skal også undersøges om de har kendskab til faktiske besvigelser eller mistanke og beskyldninger dertil, som kan påvirke virksomheden. For revisor kræves der også en forståelse for den øverste ledelses tilsyn til den daglige ledelses processer til identifikation og reaktioner på risiciene for besvigelser, og ligeledes de interne kontroller den daglige ledelse har etableret for at forebygge disse risici. Derudover skal revisor vurdere om den information der er tilvejebragt ved andre risikovurderingshandling,

indikerer tilstedeværelse af nogle besvigelsesrisikofaktorer, som ofte forekommer i de tilfælde, hvor der er begået besvigelser.

Videre i overensstemmelse med ISA 315 (ajourført) skal der identificeres og vurderes på risiciene for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser på både regnskabsniveau såvel som revisionsmålsniveau for grupper af transaktioner, balanceposter og oplysninger jf. ISA 240 afsnit 25. Her skal revisor indledende formode at der findes besvigelsesrisici i forbindelse med indregning af indtægter. Her skal revisor bl.a. vurdere hvilke indtægtskategorier og -transaktioner eller revisionsmål der kunne lede op til risici for besvigelser. Dette indebærer typisk overvurdering ved indregningen af indtægterne, som følge af for tidlig indregning eller registrering af fiktive indtægter – det kan modsat også være undervurdering af indtægter, hvor man f.eks. uretmæssigt flytter indtægter til en senere periode. Et andet eksempel på en øget besvigelsesrisiko ved indregning af indtægter kunne være hvis størstedelen af indtægterne kommer fra kontantsalg. Det er dog muligt for revisor at afkræfte sin forhåndsantagelse om at der findes risici for besvigelser ved indregning af indtægter i tilfælde af, at der findes simple indtægtstransaktioner. Yderligere under identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation skal revisor forstå ledelsens etablerede kontroller, for bl.a. at kunne identificere mulige manglende kontroller, der kan give anledning til besvigelser, og dermed skabe væsentlig fejlinformation.

I overensstemmelse med ISA 330 skal revisor have fastlagt generelle reaktioner på de fundne risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser på regnskabsniveau jf. ISA 240 afsnit 28. I reaktionerne indebærer det bl.a. for revisor, at der skal føres tilsyn med personalet med afsæt i deres viden og kompetencer med hensyn til at blive tildelt betydeligt ansvar for opgaven, og undersøge, om virksomhedens valg af regnskabspraksis leder op til en øget risici for regnskabsmanipulation, og sidst indarbejde et element af uforudsigelighed i relation til art, tidsmæssig placering og omfang af revisionshandlinger jf. ISA 250 afsnit 29. Revisor skal ved den daglige ledelses tilsidesættelse af kontroller udføre revisionshandlinger, som bl.a. indebærer at gennemgå de regnskabsmæssige skøn for manglende neutralitet, og om, hvorvidt denne manglende neutralitet kan medføre væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser. Dette refererer til ISA 540, som i særdeleshed er svært for revisor at vurdere, hvorvidt en fejlinformation i et regnskabsmæssigt skøn er grundet fejl eller besvigelser, da beregningen, i højere eller lavere grad, er baseret på subjektivitet.

Jf. ISA 240 afsnit A51-A52 omhandlende vurdering af revisionsbevis, er det væsentligt for revisor at genoverveje det tidligere indhentede revisionsbevis i tilfælde af, at der er konstateret fejlinformation som følge af besvigelser, da revisor ikke skal gå ud fra, at besvigelser er isolerede hændelser. Videre i tilfælde af, at et højere ledelsesniveau begår en ubetydelig besvigelse, kan den blive betydelig, da der kan blive hersket tvivl til ledelsens fremsendte dokumentation og regnskabsmateriale.

I tilfælde af at revisor opnår bevis for, at der er eller måske er sket besvigelser, er det revisors ansvar at få kommunikeret dette til den daglige ledelse hurtigst muligt, uanset besvigelens betydelighed. Det kan også være nødvendigt at informere den øverste ledelse om en begåede besvigelse alt afhængig af besvigelens væsentlighed og omfang, eller hvis den daglige ledelse ikke behandler identificerede og betydelige mangler i den interne kontrol passende. Der kan i nogle omstændigheder forelægge et juridisk ansvar om at informere myndighederne, trods revisors faglige tavshedspligt vedrørende klientinformationer. Det er her hensigtsmæssigt at søge juridisk hjælp til at træffe den rigtige beslutning med det formål om at foretage handlinger, der tilgodeser offentlighedens interesse i forbindelse med de identificerede besvigelser.

Det kan udledes af ovenstående, at det ikke er revisors ansvar at opdage besvigelser, men derimod den daglige eller øverste ledelses ansvar. Revisor skal derimod sikre en høj grad af sikkerhed i regnskabet, som ikke indeholder væsentlige fejl, og videre sikre, at der foretages de nødvendige interne kontroller, for at besvigelser ikke kan forekomme. For revisor er der en iboende begrænsning ved at opdage besvigelser, i og med de er udført sofistikeret og er omhyggeligt organiseret, hvilket øger risikoen for, at revisor ikke kan opdage disse.

4.2.6 Besvigelers opdagelse

I og med opdagelsen af besvigelser ikke er revisors ansvar, men derimod ledelsens, findes det interessant at undersøge, hvem der reelt opdager besvigelserne. Til det formål er der igen inddraget ACFE's rapport om besvigelser, og i bilag 1 kan ACFE's tabel over hvordan besvigelser er opdaget, ses. I hele 42% af tilfældene bliver besvigelser opdaget i form af tips, som klart er den mest udbredte måde, besvigelser opdages på. Den interne revisionsafdeling står i gennemsnit for 16% af opdagelserne af besvigelser, hvorimod det i blot 4% af tilfældene er en ekstern revisor, der opdager besvigelsen, hvilket er i overensstemmelse med den gældende ansvarsfordeling. Det giver ligeledes et klart billede af, at revisor i praksis ikke er den funktion, der er med til at opdage besvigelser. Det tager

overordnet set også længere tid for en ekstern revisor at opdage besvigelserne, men modsat er besvigelelsesbeløbet også næsten dobbelt så stort som ved opdagelse på baggrund af både tips og intern revision.

5. Tidligere revisornævnskendelser

I nedenstående afsnit analyseres på to tidligere revisornævnskendelser, Genan og Hesalight. Sagerne formodes være bredt kendt, og sagerne vil derfor kun beskrives kortfattet med de vigtigste hovedelementer. Analysen tager afsæt i tidligere afsnits teori om besvigelser og revisors ansvar, og kobles på de to sager i praksis. Der vil bl.a. være fokus på hvilke årsager, der ligger til grund for besvigelserne opstod, og videre hvad revisors ansvar var i sagerne

5.1 Genan-sagen

5.1.1 Sagens hovedelementer

Genan A/S, verdens største virksomhed inden for genbrug af dæk på daværende tidspunkt, kom i mediernes søgelys i 2014 efter konstatering af omfattende rod i deres regnskaber. Genan var på daværende tidspunkt en af de største vækstvirksomheder i Danmark, og sagen blev derfor fulgt nøje. I 2021, hvor dommen faldt på stifteren Bent A. Nielsen og Bjarne Nielsen, som var Genans og Bent A. Nielsens families revisor gennem årtier, blev danmarkshistoriens største sag. Der blev udført regnskabsmanipulation med bl.a. interne handler og forkerte værdiansættelser, og ikke mindst havde Bent A. Nielsen personligt holdt et aktionærlån på 420 millioner kroner skjult for PKA, som var medejer af Genan-koncernen. Det var et krav fra bankerne, at dette lån skulle være tilbagebetalt, for at Genan kunne låne 1,23 milliarder kroner, hvilket revisor Bjarne Nielsen fremlagde en revisorerklæring, på at lånet var blevet tilbagebetalt (Holm, Høberg, Aagaard, et al., 2014e).

Koncernen var opdelt i en dansk og en tysk koncern, hvor den tyske koncern var den danske koncerns eneste kunde og stod for produktionsudvikling og opførelse og af salg fabrikker, som de solgte til den tyske koncern med en intern avance. Der blev dog også solgt den modsatte vej, hvilket forbedrede driften i Tyskland. I Danmark blev købet bogført som et udviklingsprojekt og med omkostninger fordelt som afskrivninger over 10 år. I den tyske koncern blev det derimod bogført som omsætning, hvilket påvirkede regnskabet positivt, og begge koncerner kunne dermed vise pæne overskud. Der var ligeledes fejl i måden,

hvorpå indregningen af igangværende arbejder blev udført, hvor der fejlagtigt blev sat en høj projektavance, samt omsætning og vareforbrug i starten, og ikke på baggrund af det faktiske udførte arbejde (Holm, Høberg, Aagaard, et al., 2014b).

5.1.2 Besvigelsestrekanten

5.1.2.1 *Incitament*

Bent A. Nielsen har været en succesfuld forretningsmand de seneste årtier, hvor han blev et kendt dansk ansigt gennem sin virksomhed Viborg Gruppen, der blev solgt til 2,2 milliarder kroner til Michelin i 2002 (Holm, Høberg, & Sandøe, 2014b). Bent A. Nielsen var derfor en mand med et image, som en velhavende og meget succesfuld forretningsmand, og fik ligeledes tildelt øgenavnet "Viborgs ukronede dækkonge", som ligeledes kan have givet Bent A. Nielsen en status at leve op til. Et af begreberne i M.I.C.E er ego, og det kan formodes, at Bent A. Nielsen har haft et stort pres fra omverdenen, og ikke mindst deres hovedinvestor, PKA, om, at den nye virksomhed Genan skulle blive en lige så stor succes og gerne, blive endnu større. Det kan derfor have presset Bent A. Nielsen til at lave de interne transaktioner frem og tilbage i koncernvirksomhederne for at øge omsætningen, samt overskuddet, for at fremvise billedet af en virksomhed i rivende vækst og et fortsat billede af en succesfuld forretningsmand.

Derudover levede Bent A. Nielsen et luksuriøst liv efter salget af Viborg Gruppen, og hvis virksomheden ikke generede det nødvendige overskud for at opretholde denne livsstil, kunne det være et incitament til at begå besvigelser. Det kom bl.a. til syne, efter besvigelserne blev opdaget, og der kom en likviditetskrise i Genan. Ejerne, PKA, og Bent A. Nielsen, måtte indskyde penge i virksomheden, men her havde Bent A. Nielsen ikke pengene selv, trods en generel formodning om, at han var milliardær efter salget af Viborg gruppen og samtidig hovedaktionær i en ny, succesfuld virksomhed. Ikke desto mindre var PKA nødt til at låne ham 17 millioner kroner ved at tage pant i hans penthouselejlighed (Holm, Høberg, Aagaard, et al., 2014c). Det er derfor sandsynligt, at Bent A. Nielsen levede over evne for at opretholde sin status, der medvirkede til at ty til besvigelser.

I en artikel inden det blev kendt, at der var problemer i regnskabet, nævnte en konkurrent overfor Jyllands-Posten, hvordan de var tæt på at lukke virksomheden, fordi priserne på granulat blev halveret på få år. Videre fortalte han, at alle i branchen for genanvendelige dæk undrede sig over, hvordan Genan kunne tjene, så meget som de gjorde, når resten af branchen led (Holm, Høberg, & Sandøe, 2014a). Ser man på besvigelsesrisikofaktorer i

denne forbindelse nævnes der i ISA 240 bilag 1, at det er en risikofaktor, når den finansielle stabilitet eller indtjening trues af økonomiske eller branchemæssige forhold, som f.eks. en stor konkurrence på markedet sammen med faldende marginer, som der var i dette tilfælde.

Det ses også, at Bent A. Nielsen efterfølgende, da han blev opdaget, bekendte sin uskyld, og til stadighed gør på trods af de åbenlyse beviser imod. Det kan derfor udledes, at hans ego har været så stort, at han troede, han kunne udføre besvigelserne uden at blive opdaget, og i tilfælde af, at han blev opdaget, kunne snakke sig ud af det, hvilket er en god beskrivelse af ego begrebet i M.I.C.E modellen.

5.1.2.2 Mulighed

Der blev nævnt fra talrige medarbejdere i Genan, at Bent A. Nielsen var en mand, der ønskede at have styring og kontrol med alt i den koncern, som han selv havde bygget op. Derudover havde han en funktion som arbejdende bestyrelsesformand, og han arrangerede at al kommunikationen til bestyrelsen skulle foregå gennem ham (Warming-Rasmussen et al., 2015: 151). Med en ledende rolle og en finger med i mange funktioner må det forventes at han havde den nødvendige viden til at identificere de svage kontroller, samt muligheden for at udnytte dem. Derudover var Bent A. Nielsen som tidligere nævnt set som en af de mest succesrige forretningsmænd i Danmark, hvilket har kunne få storaktionæren PKA til at se lettere på de interne kontroller, da man formentligt ikke forventede at en succesfuld milliardær ville have et incitament til at begå besvigelser.

Derudover hvis man ser på Bent A. Nielsen kapabilitet til at kunne udføre og dække over besvigelsen, som Wolfe og Hermanson argumenterede for var nødvendigt for at kunne udnytte en potentiel mulighed, havde han haft egen virksomhed siden 1976, og havde stor erfaring i branchen såvel som det at drive virksomhed. Det har været med til at give ham kompetencerne til at udnytte, og ligeledes skabe en mulighed for at begå besvigelser, andre ikke har haft muligheden for at gøre. Bent A. Nielsen var som nævnt kendt for at være med inde over mange forskellige funktioner, hvilket ligeledes har forbedret hans kapabilitet (Holm, Høberg, Aagaard, et al., 2014a).

5.1.2.3 Retfærdiggørelse

Det er svært at sige med sikkerhed, hvad der har kunnet retfærdiggøre de handlinger, Bent A. Nielsen foretog, da det er op til den enkelte person, og i og med han ikke har bekendt sig selv skyldig, har han ligeledes ikke fortalt, hvilke tanker der har lagt bag. Der kan dog være flere mulige tanker, som Bent A. Nielsen kunne have haft, der har kunnet retfærdiggøre det

for ham selv. Ifølge Cressey er det muligt at retfærdiggøre besvigelsen ved at se på handlingen som enten ikke-kriminel, berettiget eller en del af en situation, som personen ikke kontrollerer. Her er det sandsynligt, at Bent A. Nielsen har følt det pres, offentligheden har lagt på ham, og den forventning om, at han skulle sætte Danmark på verdenskortet som et miljøbevidst land, samt et folkefærd med iværksætteri i højsædet, og evnerne til at udrette store ting. Indledende kan han derfor have udført regnskabsmanipulationen med tankerne om at det var berettiget, og at det var for alles bedste.

Senere i processen opdager man dog, at Bent A. Nielsen ligeledes har skjult lån og brugt disse penge privat, hvor man alt andet lige ikke kan karakterisere det som for at være for alles bedste. Derimod har den ene handling formentligt ført til den anden, hvilket kan have ændret hans etiske kompas og tankerne om, hvad der kan retfærdiggøre handlingerne, bliver mindre og mindre etisk korrekte.

Ser man på Bent A. Nielsens personlige integritet, som W. Steve Albrecht mente, var mere observerbart end personens egen retfærdiggørelse, opstod der ved salget af Viborg Gruppen til Michelin flere problemer efterfølgende, da de fik styr på bogholderiet (Holm, Høberg, & Sandøe, 2014b). Her blev der nedskrevet, hensat og tilbageført for sammenlagt 361 millioner kroner og videre nedskrevet goodwill og navnerettigheder for 384 millioner kroner. Dog har Genan og Bent A. Nielsen vundet de efterfølgende tvister, men set i bakspejlet kan det meget vel indikere, at Bent A. Nielsen har været en mand med en lav personlig integritet gennem mange år.

5.1.3 Revisors ansvar

Bjarne Nielsen, der var partner hos Deloitte og revisor for Genan-koncernen og for Bent A. Nielsens familie gennem 11 år, gav virksomheden blanke påtegninger gennem hele perioden trods de efterfølgende betydelige korrektioner af regnskaberne. Den vigtigste rolle for revisor er at agere offentlighedens tillidsrepræsentant jf. revisorloven, hvilket man må sige, ikke har været tilfældet for revisoren i denne sag. Bjarne Nielsen havde bl.a. udarbejdet en revisorerklæring, der fastslog, at en gæld på 420 millioner kroner var indfriet, som Bent A. Nielsen kunne fremvise til tre banker for at få bevilget et lån på 1,2 milliarder kroner (Holm, Høberg, Aagaard, et al., 2014d). Det eneste problem var, at lånet ikke var tilbagebetalt, og erklæring var dermed alt andet end retvisende, og i strid mod alt god revisorskik.

Bjarne Nielsen udviste hverken den rette integritet, objektivitet eller professionelle skepsis, og man får fornemmelsen af, at ham og Bent A. Nielsens relation kompromitterede hans evne til at udføre revisionen med rollen som at være offentlighedens tillidsrepræsentant. Der forelagde derimod et umiddelbart uafhængighedsproblem, som bl.a. kan skyldes det lange samarbejde. Der blev ligeledes ikke udøvet den fornødne omhu, og de professionelle standarder blev tilsidesat under flere punkter, især omhandlende, utilstrækkeligt og uegnet revisionsbevis i flere forhold, bl.a. i forbindelse med transaktioner med nærtstående parter.

Ligeledes må man erkende, at Bjarne Nielsen ikke har formået at sikre, at regnskabet giver et retvisende billede af virksomheden, og ISA 200 er derfor ikke blevet efterlevet. Ligeledes må det konkluderes, at der ikke har været udført en tilstrækkelig identifikation og vurdering af de risici, der foreligger for væsentlig fejlinformation på regnskabs- og revisionsmålsniveau jf. ISA 315. Med forståelsen af, at branchen levede under svære forhold i perioden, hvor lave marginer pressede alle konkurrerende virksomheder, burde revisoren bl.a. have skabt en bedre forståelse af, hvordan Genan kunne formå at holde den høje avance og stille spørgsmålstejn dertil. For revisor blev der ifølge revisornævnet ikke indhentet den nødvendige dokumentation for, at et udviklingsprojekt havde den værdi, som værdiansættelsen antydede, og der blev altså ikke efterlevet ISA 540 standarden omkring kravene vedrørende regnskabsmæssigt skøn.

Det må konkluderes, at trods besvigelser kan være svært at identificere, burde Bjarne Nielsen, hvis han havde udført revisors rolle, have kunne identificeret de væsentlige fejl tidligere i forløbet.

5.1.4 Sagens afgørelse

Bjarne Nielsen blev indbragt hos revisornævnet i 2016 for i alt seks forhold, hvor de fem indebar, at der ikke var opnået tilstrækkeligt og egnet bevis om konkrete forhold i to årsrapporter for 2012, og det sidste forhold omhandlede manglende lønindberetning. Han blev tildelt en bøde på 50.000 kroner for ikke at leve op til god revisorskik, samt ikke at efterleve revisionsstandarderne.

I landsretten blev han derimod tildelt tre års fængsel for medvirkning i bedrageri og mistede sin ret til at arbejde som statsautoriseret revisor i sammenhæng med revisorerklæringen på indfrielsen af de 420 millioner kroner i gæld. Bent A. Nielsen blev idømt seks års ubetinget fængsel for mandatsvig og bedrageri i særlig grov beskaffenhed (Anklagemyndigheden, 2021).

5.2 Hesalight

5.2.1 Sagens hovedelementer

Hesalight A/S fik første gang opmærksomhed fra offentligheden i 2013 under den daværende statsminister Helle Thorning-Schmidts afslutningsdebat, hvor de blev præsenteret som en grøn iværksætter virksomhed, der udviklede LED-belysning. Efter denne omtale begyndte det for Hesalight og stifteren, Lars Nørholt (Nørholt) at gå stærkt, og målet om at blive en af verdens fem største producenter for LED-lamper, fandt Nørholt realistisk. De blev ligeledes beskrevet som en lampekomet, der præsenterede overskud på 31 millioner kroner, og 99 millioner kroner i henholdsvis 2014 og 2015 og fortalte, der forelå kommende ordrer i milliardklassen. Problemet med forretningsmodellen var, at kunderne først skulle betale af på lamperne, i takt med at de opnåede besparelserne i op til 15 år, hvilket krævede en stor kapital. De indhentede 600 millioner kroner gennem virksomhedsobligationer, hvor af involverede investorer kan nævnes PensionDanmark, Pensam og Dansk Capital (Høberg & Andersen, 2018).

Den store succes Nørholt havde præsenteret virksomheden, som, for at investorerne ville være med på rejsen, var derimod ikke den hele sandhed. Flere undrede sig over forretningsmodellen og Finans bad i 2016 flere eksperter om at se Hesalights regnskaber igennem. Først og fremmest var der benyttet en forkert indregningsmetode, der betød, at der i regnskabet blev indregnet hele omsætningen ved indgåelsen af aftalen, fremfor at igangværende arbejder blev registreret løbende, som indtægterne kommer ind i virksomheden. Revisionsselskab Ernst & Young reviderede de gamle regnskaber, og det kom frem, at 100 millioner kroner var forsvundet, og der var betalt lån og udbytter for 63,1 millioner kroner til selskaber, der var kontrolleret af Lars Nørholt og hustru (Høberg & Andersen, 2018).

Der er i sagen både tale om udført regnskabsmanipulation såvel som misbrug af aktiver. Nørholt lavede fiktive kontrakter og anvendte forkerte indregningsmetoder for at fremvise flotte årsregnskaber til investorer. Derudover overførte han også likvider direkte til hans private bankkonto, og andre af sine selskaber.

Revisoren i sagen var Frank Bermann Hansen, der i perioden havde en personligt ejet virksomhed, der ikke var registreret i erhvervsstyrelsen (Høberg & Andersen, 2016).

5.2.2 Besvigelsestrekanten

5.2.2.1 *Incitament*

Modsat Bent A. Nielsen i Genan-sagen var Nørholt ikke en velkendt person i det danske erhvervsliv. Nørholt havde tidligere haft virksomheden Bogholderiaafdelingen Brightness ApS, der gjorde det muligt for ham at købe en villa til 5 millioner kroner, og køre rundt i en stor Audi (Vorre, 2020: 7). Problemet var bare, at pengene kom fra skattegæld og mere præcist 2 millioner kroner, hvilket til sidst betød, at virksomheden blev erklæret konkurs. Det slog derimod ikke Nørholt ud, da han fik sin forretningspartner Michael Lynggaard til at oprette et nyt selskab under navnet Brightness, og flyttede alle aktiviteter med over, og der var dermed næsten ingen, der bemærkede konkursen (Vorre, 2020: 10).

Hesalight opstår kort efter af en fiks ide mellem Nørholt og Michael Lynggaard, men partnerskabet går i opløsning, da Michael Lynggaard bliver bange for, at Nørholt kan finde på at snyde ham eller kunderne, hvilket han ikke vil være en del af. Tidligere sager kommer ligeledes frem, hvor SKAT konstaterer, at gamle regnskaber fra Brightness indeholder store fejl, hvor fiktive poster er indregnet for knap 3 millioner kroner.

Tendenserne fortsætter i Hesalight, og der bliver markedsført med et samarbejde med store virksomheder, som Disneyland Paris, og på budgetterne til bankerne, står de opført som en potentiel indtægt på 30 millioner kroner trods, de er klar over, at samarbejdet ikke vil finde sted. Der er en generel tilgang til at budgettere med urealistiske samarbejder og urealistiske beløb for at indhente kapital. Ligeledes bliver interne aftaler med sælgere, og advokater ikke overholdt, og flere ansatte i en afdeling i Uruguay vælger Nørholt at lade i stikken, alt imens virksomheden udad til viser et positivt resultat (Vorre, 2020: 10).

På baggrund af ovenstående forhold er der en generel tendens til, at Nørholt lyver og gør alt for at springe over hvor gæret er lavest, og ikke tænker på andre end sig selv. Da Hesalight efter mange år i underskud endelig fik en mindre kapitalindsprøjtning, og trods usikkerheden, der var forbundet hertil, gik der ikke lang tid før, at Nørholts gamle villa til 5 millioner kroner blevet skiftet ud med en arkitekttegnet villa. Dette relaterer sig til penge og ego begreberne under M.I.C.E. modellen, hvor grådighed, og fordi han kan, er to motiver, der findes passende på Nørholt.

Efter den store kapitalindsprøjtning på 600 millioner kroner var Nørholt begrænset til at trække et udbytte på maksimalt 20% af årets resultat. Dette kan også have været et incitament for at begå regnskabsmanipulationen.

5.2.2.2 Mulighed

Nørholt var direktør i en virksomhed med ganske få ansatte, og de ansatte, der var tilbage, havde han et personligt forhold til og behøvede dermed ikke at begrunde sine beslutninger. Muligheden var derfor rig for at både manipulere med regnskaberne samt misbruge virksomhedens aktiver, uden at der var nogen, der stillede spørgsmål til det.

Ser man på Nørholts kapabilitet til at udføre og dække over besvigelsen, har han fået erfaring gennem flere virksomheder, som han har kunne bruge til at udføre besvigelserne. Derudover har han selv været med til at opstille de sikkerhedsforanstaltninger, der var, eller rettere ikke var, i virksomheden. Han har ligeledes et stort ego og en stor tiltro til sig selv, om at han ikke vil blive opdaget, eller at han kan snakke sig ud af situationen. Han har også gentagne gange bevist, at han kan lyve konsekvent og håndtere presset fra at skulle holde styr på de forskellige løgne og frygten for at blive fanget og skjule besvigelserne. Det kan diskuteres, hvorvidt det var de sociale kompetencer, der muliggjorde det for Nørholt at narre flere hundrede millioner kroner ud af investeringsselskaber, og ikke de erhvervsmæssige erfaringer. Regnskabsmanipulationen i sig selv var ikke kompliceret udført, men det personlige forhold til revisoren, Frank Bermann Hansen, muliggjorde, at regnskabet kunne indeholde åbenlyse, væsentlige fejl.

Derudover har Nørholt gang på gang udført besvigelser i sine egne virksomheder, som alle er blevet opdaget, hvilket må indikere, at han ikke besidder kompetencerne til at skjule det. Det findes en smule naivt af Nørholt at tro, at han kunne slippe afsted med at udføre så åbenlyse og store besvigelser uden at blive opdaget, og straffet for det, når man er en vækstvirksomhed i mediernes søgelys. Der gik heller ikke mere end seks måneder fra virksomheden første gang, bliver præsenteret i en artikel til, at årsregnskaberne bliver konkluderet, at de ikke er retvisende og skyldes Nørholts besvigelser.

5.2.2.3 Retfærdiggørelse

Det er som nævnt i Genan-sagen svært at vide, hvordan personer retfærdiggør sin kriminelle handlinger. Det gives dog på baggrund af Nicolaj Vorres bog, "Bag lyset", et indtryk af, at Nørholt ikke kunne lade vær med at foretage besvigelser gennem hele sin erhvervsmæssige karriere, og mere ville have mere. På den baggrund kan Nørholt kategoriseres som en predator, der af den årsag ikke behøver en måde at kunne retfærdiggøre besvigelsen på udover, at fordi han kan. Det betyder ligeledes også, at et

incitament ikke behøves at være til stede, da muligheden i sig selv er nok for denne type besviger.

5.2.3 Revisors ansvar

Revisors ansvar blev af Frank Bermann Hansen tilsidesat, og den gode revisorskik og revisionsstandarder blev ikke overholdt. Der blev afgivet blanke revisionspåtegninger, på baggrund af at Frank Bermann Hansen havde været Nørholts revisor gennem mange år i sine tidligere selskaber. Han havde inden Hesalight allerede været indblandet i tre sager, hvor den ene resulterede i en bøde på 150.000 kroner, en anden 100.000 kroner, og den sidste udløste ingen yderlige straf (Høberg & Andersen, 2016). De 150.000 kroner kom sig af, at hans eget revisionsselskab ikke var registreret i erhvervsstyrelsen, hvilket gjorde, at han undgik at blive underlagt den lovpligtige kontrol af sit arbejde.

5.2.4 Sagens afgørelse

Der er i sagen et stort element af manglende uafhængighed og tilsidesættelse af god revisorskik fra revisors side, og revisorklagenævnet tildelte en bøde på 200.000 kroner, samt en frakendelse af retten til at udøve virksomhed som godkendt revisor i 2 år. Modsat Genansagen har revisornævnet i denne sag fundet revisor skyldig i stort set alle forhold vedrørende god revisorskik, hvilket indikerer, at Frank Bermann Hansen besluttede sig for at tilsidesætte god revisorskik, og det dermed ikke har været grundet, at besvigelserne har været udført sofistikeret eller omhyggeligt.

Nørholt og to bestyrelsesmedlemmer blev derimod dømt til solidarisk at skulle betale en erstatning på 200 millioner kroner til konkursboet, hvorimod Frank Bermann Hansen blev frifundet, da man ikke vurderede en årsagssammenhæng mellem revisorens fejl og tabet. Nørholt blev ligeledes idømt syv års fængsel for bedrageri og andre forhold (Anklagemyndigheden, 2020).

5.3 Sammenfatning af sagerne

Der er flere fælles træk ved de to besvigere i sagerne, hvor bl.a. ego og status er et stort incitament til at begå besvigelserne. Det kan ligeledes udledes, at begge levede over evne for at opretholde den ønskede status. Derudover var de begge arbejdende bestyrelsesformænd, der havde stor kontrol i alle dele af virksomheden, der har forbedret kapabiliteterne til at udøve besvigelserne. Der har dog været en opfattelse af, at Bent A.

Nielsen i Genan-sagen har haft flere træk af at være en accidental fraudster, hvorimod Lars Nørholt har træk, der er genkendelige ved en predator.

For revisorerne i begge sager var der et element af manglende uafhængighed, som påvirkede revisors ageren og tilsidesatte god revisorskik. I Genan-sagen fik revisoren en mindre bøde, der afspejler, at han ikke tidligere har været involveret i disse sager, og det udførte arbejde "kun" havde seks klagepunkter, hvorimod Hesalight-sagen involverede over 20 klagepunkter til revisoren.

6. Forventningskløften

Forventningskløften er et vidt brugt begreb i diskussioner, der involverer tilsynsmyndighederne, de som udarbejder regnskaber, revisionsprofessionen og revisionsstuderende, men kløftens definition er ikke altid entydig. I nogle tilfælde bliver begrebet brugt som den kløft, der er mellem, hvad visse parter tror, at revisorer gør, og hvad de reelt gør. I andre tilfælde bliver begrebet brugt, som hvad den ene part ønsker, en revisor gør, og hvad de selv ønsker eller mener, de burde gøre. Ikke desto mindre findes der en kløft mellem, hvad offentligheden forventer af revisor, og hvad revisionsprofessionen foretrækker, at målene er. Hvis man forstår "forvente", som ønsker, og målene for revisor, som, hvad der ønskes, vil kløften være mellem, hvad den ene part ønsker revisor, gør, og hvad revisor selv ønsker at gøre. I et besvigelssperspektiv kan nogle regnskabsbrugere ønske, at revisorer opfanger alle besvigelser, hvorimod revisor måske ikke ønsker at opfange alle disse, medmindre det har betydet væsentlige fejl i årsregnskabet, som er kravet af ISA 240 (Dennis, 2015: 40).

Derfor kan parterne på hver sin side have forskellige ønsker. En part tror måske, at revisor gør noget, imens der reelt gøres noget andet. En anden part kan tro, at revisor er nødt til at gøre noget for at imødekomme et ønske, og revisor kan tro, at de skal gøre noget andet. Begge disse tilfælde kan ligge til grund for en forventningskløft. Begrebet undersøges videre på baggrund af Bent Warming-Rasmussens og Ruhnke og Schmidts studier, men indledende findes det relevant at undersøge, hvorfor offentligheden først og fremmest er afhængig af revisor.

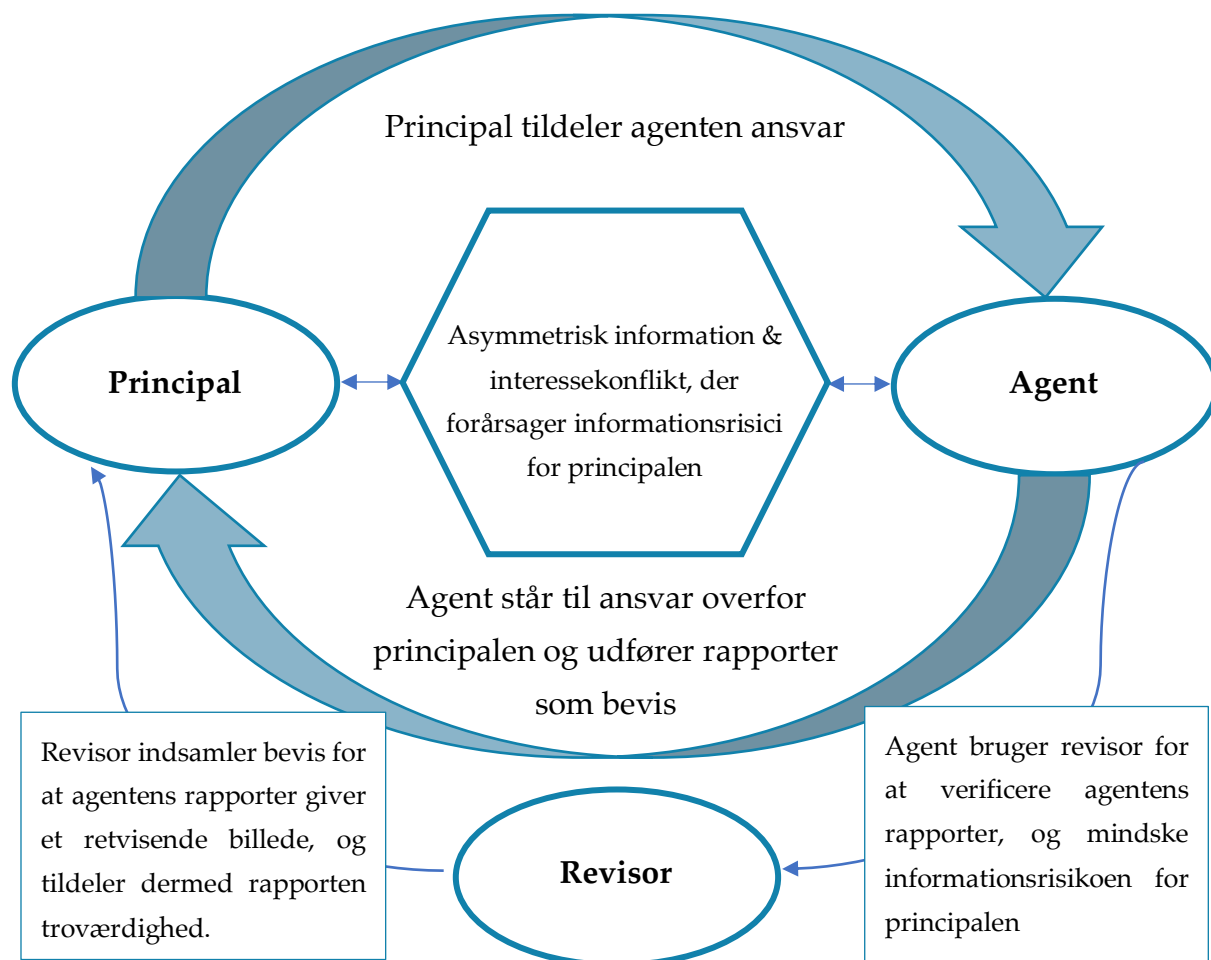
6.1 Principal-agent-teorien

Principal-agent-teorien medtages, da den giver en god forforståelse for, hvorfor en ekstern revisor er en nødvendig funktion at have for en virksomhed, såvel som for offentligheden, hvilket findes interessant at klarlægge inden undersøgelsen af en mulig forventningskløft. Teorien er relevant og brugbar i utallige af eksempler, men der vil her kun fokuseres på de revisionsmæssige aspekter.

Teorien tager afsæt i et principal-agent-forhold, hvor principalen i et revisionsmæssigt perspektiv er ejerne af virksomheden, og agenten er den, som principalen får til at varetage de daglige opgaver i virksomheden. Agentproblemet voksende betydning skyldes færre selvstændige og flere funktionærer i virksomheder. Derudover bliver virksomhederne kun større og større, hvilket umuliggør ejernes kontrol af, at medarbejderne udfører det arbejde, de bliver betalt for. I dette forhold har agenten et bedre indblik i virksomhedens reelle finansielle situation og resultater end principalen selv har, hvilket betegnes som asymmetrisk information. I og med begge parter ønsker at maksimere sine eg er det ikke usandsynligt, at principalen og agenten kan have modsatrettede mål, og dermed vil der opstå en interessekonflikt. Denne interessekonflikt imellem parterne kan minimeres ved at aftale krav til agentens løbende finansielle rapportering, og dermed have løbende overvågning. Dog er agenten i en position, hvor der er mulighed for at manipulere med disse rapporter grundet den asymmetriske information. Principalen har den antagelse, at agent vil foretage manipulation af rapporterne til deres fordel, og derfor vil principalens kompensation i forlængelse heraf mindskes. Derfor søger principalen at udvikle styringsinstrumenter eller incitamentsstrukturer med det formål om, at agenten handler i principalens interesse – og det er her efterspørgslen af revisorer kommer til syne (Eilifsen et al., 2013: 5).

Det er både i principalen og agentens bedste interesse at benytte en revisor, hvis agenten i givet fald er ærlig. Revisors rolle, som uafhængig tredjemand, er dermed at sikre, at agentens rapporter er i overensstemmelse med de krav stillet af principalen. Principalen vil, når agenten bliver stillet til ansvar overfor sin finansielle styring af virksomheden, være villig til at investere større beløb i virksomheden og ligeledes, være villig til at tilbyde en højere kompensation for agenten. Ligeledes øges troværdigheden af rapporten, når revisor kontrollerer de finansielle informationer, som vil reducere den asymmetriske informationsrisiko (Eilifsen et al., 2013: 6). De ovenstående elementer støtter derfor antagelsen om, at en revisor er i begge parter interesse. Forholdet mellem principalen,

agenten og revisor, samt hvad der ligger til grund for efterspørgslen af revision, illustreres i figur 10.

Figur 10: Principal-agent-revisor forhold - egen tilvirkning

For at parallelisere dette principal-agent-revisor forhold med blik på offentlighedens interesse vil principalen være virksomhedens interessenter og, herunder offentligheden, og agenten vil være virksomhedens ejere. Her ønsker offentligheden indsigt i virksomheden, og ejerne skal dermed fremlægge en årsrapport, der kan opfylde dette behov. Der findes ligeledes et modsætningsforhold i dette, i og med ejerne ønsker at fremstille virksomheden bedst muligt, hvor offentligheden ønsker et retvisende billede af virksomheden. Da ejerne har en viden om virksomheden, som offentligheden ikke har mulighed for at kontrollere, vil der opstå asymmetrisk information. På baggrund af forudsætningen om, at principalen og agenten stræber mod et optimalt udbytte, forventer offentligheden, at virksomheden ikke fremstiller et retvisende regnskab, hvilket resulterer i, at offentligheden er mere tilbageholdende med at investere i virksomheden. Derfor efterspørges revisoren, som anses for at besidde kompetencerne, uafhængigheden, objektiviteten, og vigtigst af alt stillingen

som offentlighedens tillidsrepræsentant. Med denne opfattelse af revisor har revisor muligheden for at tilføje troværdighed til virksomhedens årsrapport, der er til gavn for offentligheden, der kan tage beslutninger på baggrund af troværdig information, såvel som virksomhedens ejere, med forudsætningen om, at de er ærlige, øger muligheden for at erhverve flere investorer/aktionærer og ligeledes øge investorerne/aktionærernes risikovillighed.

Revisor er på baggrund af ovenstående efterspurgt, fordi det er en essentiel rolle i et principal og agent forhold – hvor revisor kontrollerer, at parterne arbejder i overensstemmelse med de retningslinjer, der er forventet og aftalt imellem.

6.2 Forventningskløften af Bent Warming-Rasmussen

I 1990 udgav Bent Warming-Rasmussen (Warming) sin Ph.d.-afhandling omhandlende tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugeren af revisionsydelsen og den statsautoriserede revisor, og var en af de første i Danmark, hvis ikke den første, som udarbejdede en undersøgelse, der tog fat i aspekterne i forventningskløften. Trods det er ældre litteratur, er det valgt medtaget for at forstå den historiske udvikling. Nærværende afsnit skrives dermed på baggrund af netop denne afhandling (Warming-Rasmussen, 1990).

Warming indleder med at fortælle, at en række store betalingsstandsninger og konkurser i store virksomheden har medført et stort fald i tilliden fra mange af regnskabsbrugerne til revisorerne arbejde og deres påtegninger til årsregnskaberne. På daværende tidspunkt beskrev Warming, at var en tendens, der spredte sig i flere andre lande verden over, og der blev en stigende bevidsthed om fænomenet, forventningskløften. Han beskriver faldet i tilliden såvel som den stigende forventningskløft som værende udfordringer for ”standens hidtidige, udstrakte selvregulering”. Han beskriver ligeledes, at de to begreber tillid og forventningskløft går hånd i hånd, og at de derfor bør ses under ét for at imødegå de udfordringer, revisorstanden blev stillet overfor.

Warming definerede forventningskløften således:

Forskellen mellem hvad brugerne af revisionsydelsen forventer af en statsautoriseret revisor og dennes ydelser, og hvad revisor selv tillægger sin profession og rent faktisk leverer“

- Warming-Rasmussen, 1990

Det kan udledes af ovenstående citat, at Warming mener, at kløften er den forskel, der er mellem regnskabsbrugerens forventning til revisor og revisors arbejdsopgaver, og på den

anden side af kløften findes revisors egen opfattelse af, hvad revisors arbejdsopgaver er for at kunne leve op til de krav og normer, der er i revisors virke, og sidst, hvad revisor reelt leverer af arbejde.

I afhandlingen udarbejdede Warming sin egen undersøgelse omhandlende forventningskløften, hvorpå primært direktører, aktionærer, arbejdsmarkedsjournalister og statsautoriserede revisorer blev interviewet. Der var i interviewene en generel enighed blandt de tre regnskabsbrugeres forventninger i modsætning til de statsautoriserede revisorer, der var af en anden overbevisning, der bekræftede, den indledende hypotese Warming havde til en eksisterende forventningskløft. Blandt interviewspørgsmålene blev forventningerne til revisors opdagelse af besvigelser medtaget, og regnskabsbrugerne svarede ligeledes, at dette var en forventet del af revisors opgaver. Der fandtes af den årsag en forventning, som ikke svarede til den faktisk leverede ydelse. I denne forventningskløft beskrev Warming, at tilliden tillige ville falde, når medarbejdere i et selskab afsløres for at begå besvigelser, og revisoren ikke har opdaget dette inden. Brugere vil stå med fornemmelsen af, at revisor har fejlet, fordi de ikke er oplyst omkring revisors egentlige ansvar. Reaktionen bliver videre generaliseret for hele revisor professionen og reguleringen med – det vil sige desto mindre viden desto større generalisering bliver der.

Warming fortæller ligeledes, at måden, hvorpå man øger tilliden til revisorprofession, er ved at mindske forventningskløften. Ansvar til at indsnævre denne hviler dog på revisorerne, da det alt andet lige er dem, som er afhængige af brugernes tillid. En mulig løsning til indsnævringen af kløften fortæller Warming er at tilpasse revisionsydelsen til brugernes forventning og dermed mindske antallet og omfanget af skuffede forventninger. En anden mulighed er at påvirke brugernes forventninger mod den ydelse, der rent faktisk bliver udført. Denne mulighed kræver dermed et stort fokus på at få kommunikeret oplysninger omkring de gældende, faglige og etiske standarder og, især revisors begrænsninger. Den mest sandsynlige mulighed er en kombination af de to, da det bl.a. er umuligt at tilpasse revisionsydelsen til den individuelle bruger, da brugerne imellem har forskellige forventninger.

6.3 Forventningskløften af Kjeld Chr. Bøg og Lars Kiertzner

Kjeld Chr. Bøg og Lars Kiertzner (Bøg og Kiertzner) giver i deres bog "Professionsetik for revisorer», udgivet af FSR i 2007, som er den fagligt nyeste danske bog angående

forventningskløften, en beskrivelse af begrebet forventningskløften i sin generelle forstand. Beskrivelsen har flere fælles træk med Bent Warming-Rasmussens beskrivelse af forventningskløften, men indholdet har karakteristika, der indikerer, at beskrivelsen er baseret på Brenda Porters studie i 1993 omkring forventningskløften. Bøg og Kiertzner definerer grunden til, at forventningskløften opstår som følgende:

Forventningskløften opstår på grund af uoverensstemmelser mellem det, offentligheden forventer, revisor udfører, og det, revisor skal udføre for at leve op til god tidssvarende skik.

- Chr. Bøg & Kiertzner, 2007: 14

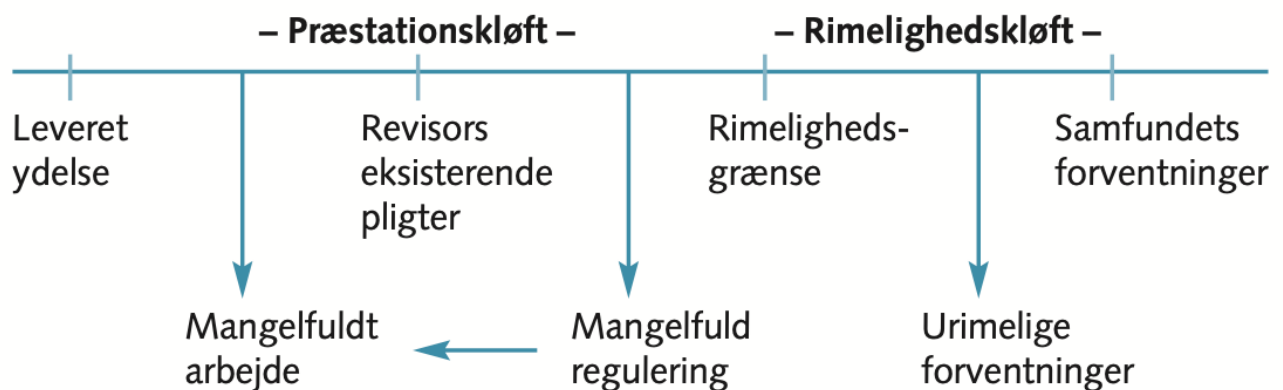
Bøg og Kiertzner pointerer vigtigheden af opretholdelsen af revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, og de mener her, for at det kan lade sig gøre, at det er vigtigt, at offentligheden har viden om revisors arbejde. Derudover forklares, at trods en revisor leverer en professionel ydelse, vil revisors rolle blive svækket i tilfælde af, at forventningerne, der er til revisors arbejde, er urimelige eller uberettigede. Derfor ligger de vægt på, at revisor skal indgå en dialog med pressen, kreditgivere, aktionærer og det offentlige for at kunne klarlægge revisors rolle i forhold til deres arbejde, og videre det reelle ansvar, de har, og hvorfor (Chr. Bøg & Kiertzner, 2007: 15). Formålet med at oplyse offentligheden omkring revisors rolle og ansvar er at mindske rimelighedskløften.

Det er i revisionsarbejdet vigtigt at være omkostningseffektiv, hvilket betyder, at der ikke er tid til at gennemgå samtlige transaktioner i en virksomhed og derfor anvendes stikprøver. Der kan dog i denne sammenhæng fra offentlighedens side være en urimelig forventning om, at når der er opstået en fejl, burde revisor have opdaget denne, trods revisor arbejdede efter de lovmæssige krav, der blot påkræver stikprøver. Med blik på besvigelser er der også en typisk, urimelig forventning om, at revisor giver absolut sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlige fejl og ligeledes, ikke væsentlige fejl som følge af besvigelser. Revisors ansvar lyder som tidligere nævnt i specialet på at stille høj grad af sikkerhed for regnskabet og sikre, at regnskabet ikke indeholder væsentlige fejl. Især en forventning om opdagelse af væsentlige fejl som følge af besvigelser kan anses som værende en urimelig forventning, da disse oftest er begået på bedrageriske måder, og kan derfor svære at opdage. Ovenstående beskrives af Bøg og Kiertzner som rimelighedskløften, der er kløften mellem samfundets forventninger til revisors arbejde og det, der er rimeligt at forvente, også benævnt som rimelighedsgrænsen.

Derudover forklares også en præstationskløft, som omhandler den opfattelse, offentligheden har af den ydelse, revisor har leveret. Præstationskløften kan opdeles i to,

hvorpå venstre side af præstationskløften repræsenterer en utilstrækkelig præstation, som betyder, at revisor leverer et mangelfuldt arbejde, der ikke lever op til revisors eksisterende pligter. På højre side af præstationskløften findes utilstrækkelig regulering, der kommer sig af, at på trods af at revisor lever op til de eksisterende pligter, mener brugerne ikke, at revisor leverer en tilfredsstillende ydelse, hvilket indikerer, at reguleringen er utilstrækkelig. Når regulering er mangelfuld, og brugerne ikke er klar over revisors eksisterende pligter, anser brugerne ydelsen som mangelfuld, på trods af at den lever op til de gældende reguleringer. Revisor kan i disse tilfælde ikke holdes ansvarlig for, at brugerne mener, reguleringen er utilstrækkelig.

Bøg og Kiertzner illustrerer deres fortolkning af forventningskløften i figur 11, hvor man kan se de enkelte komponenter.

Figur 11: Forventningskløften, kilde: Chr. Bøg & Kiertzner, 2007, side 15

6.4 Forventningskløften af Klaus Ruhnke og Martin Schmidt

To tyske professorer, Klaus Ruhnke og Martin Schmidt (Ruhnke og Schmidt), skrev en artikel i 2014 omhandlende de generelle forventninger fra offentligheden omkring alle typer af revisors arbejde og revisors forventninger, herunder forventningerne til revisors opdagelse af besvigelser. Der er fundet enkelte nyere undersøgelser om samme emne, men hvor undersøgelsen har taget afsæt i lande, som ikke vurderes sammenlignelige med Danmark. Artiklen af Ruhnke og Schmidt er fundet særligt relevant grundet sin større undersøgelse, udarbejdet i Tyskland i 2011 med 1.096 respondenter opdelt i tre grupper, som er henholdsvis revisorer, eksterne og interne grupper. De eksterne grupper indebar det akademiske fakultet, journalister med speciale i økonomi, investorer og repræsentanter for banker. De interne grupper var henholdsvis repræsentanter for ledelsen og bestyrelsesmedlemmer. Alle respondenter besvarede samme spørgeskema og kunne

besvare, at de enten var helt enig, delvist enig, delvist uenig eller fuldkommen enig, eller vælge ikke at svare.

Ruhnke og Schmidts indledende hypotese var, som i overensstemmelse med Warming, samt Bøg og Kiertzner, at der var en konceptuel forventningskløft mellem offentligheden og revisor professionen. Hypotesen uddybes videre med, at offentligheden regelmæssigt kritiserer revisorerne, når de ikke opdager besvigelser. Der uddybes, at denne kritik kommer fra faktummet, at revisor står til ansvar for at udfylde en social funktion, og offentligheden har specifikke forventninger til revisorerne. De fortæller ligeledes inden deres undersøgelse, at det tidligere er blevet bevist, at offentlighedens forventninger til revisors rolle og ansvar overstiger offentlighedens opfattelse af revisors præstationer (Ruhnke & Schmidt, 2014: 573).

De forklarer videre, at forventningskløften er et vigtigt emne for revisionsprofessionen at forholde sig til, da det kan forringe troværdigheden af revisors arbejde i samfundet. Derudover ser de kløften som en drivkraft for forandring af revisors rolle samt ansvar. Der nævnes, bl.a. at der kom mange forslag til, hvordan revisionen efterfølgende kunne "forbedres" under eftervirkningerne af den globale krise i 2008-2009. Disse forslag indebar bl.a. en regulering, der skulle forbyde revisorer at udføre rådgivningsarbejde for klienter de udførte revisioner af, såvel som andre klienter, der ville medføre revisionsfirmaer, som kun udførte revisionsarbejde. Der blev også foreslået obligatorisk rotation af revisionsfirma og obligatorisk fælles revision, hvor bl.a. obligatorisk rotationsforslaget er blevet implementeret til brug for PIE-virksomheder jf. RL § 25.

Ruhnke og Schmidt definerede forventningskløftsbegrebet som:

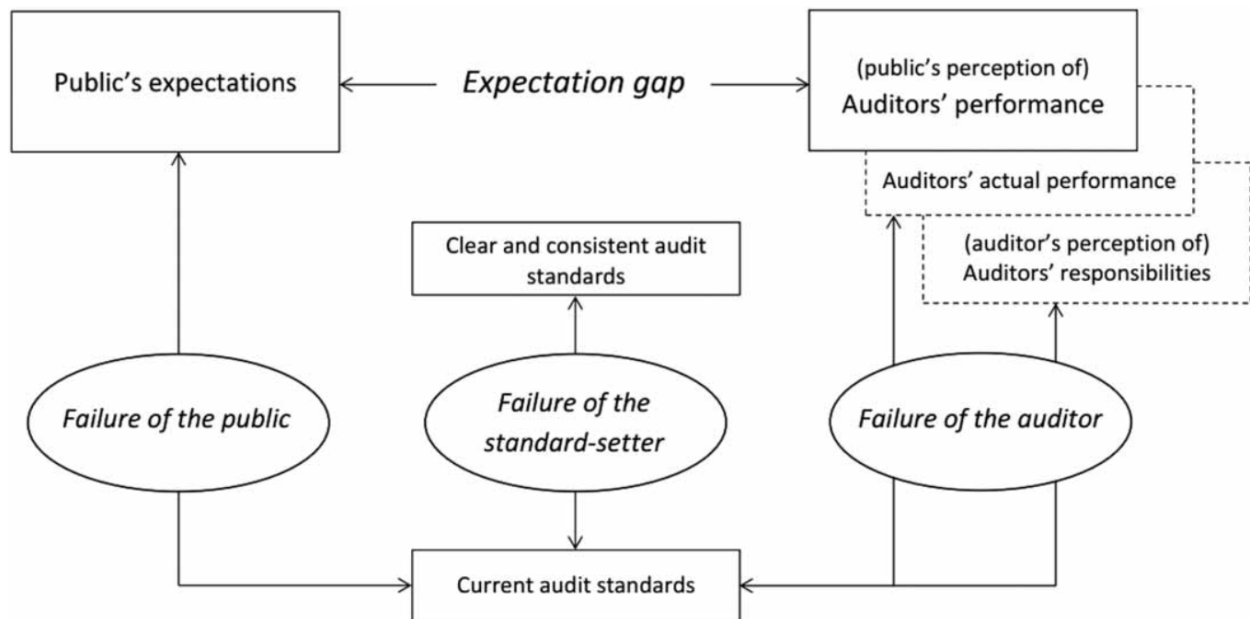
Statutory audits fulfil a social function... Whether or not (and to what extent) the public believes this social function is fulfilled by auditors depends on the extent to which the perceived performance conforms to the public's expectations. When auditors' performance fails to meet the public's expectations, an expectation gap occurs.

- Ruhnke & Schmidt, 2014: 573

De pointerer, som tidligere nævnt, at forventningskløften kan føre til seriøse problemer for revisor professionen grundet muligheden for, at troværdigheden af revisors arbejde forringes, samt at det kan resultere i øgede reguleringer, der ikke nødvendigvis øger revisors nytteværdi. Dette begrundes med den skuffelse, der går hånd i hånd med en progressiv forringelse af offentlighedens opfattelse af den sociale position. Der nævnes, at

denne situation typisk omhandler forventningerne til revisors opdagelse af besvigelser og offentlighedens håb om at forbedre sin position gennem øgede reguleringer.

Ruhnke og Schmidt beskriver tre typer af svigt, hvorpå forventningskløften kan forklares. Herunder svigt forårsaget af offentligheden, svigt forårsaget af reguleringen og svigt forårsaget af revisoren, hvilket illustreres i figur 12.

Figur 12: Illustration af forventningskløften af Ruhnke og Schmidt – kilde: Ruhnke & Schmidt, 2014, side 574

Svigt forårsaget af offentligheden er beskrevet som forskellen mellem revisors ansvar under de gældende lovmæssige regler og offentlighedens forventninger. Svigtet kan skyldes, at offentligheden svigter i forhold til at indhente tilstrækkeligt information om revisors lovmæssige ansvar, og i stedet bygge deres forventninger på baggrund af deres ønsker og behov. Ligeledes er det muligt, at der foreligger en afvigelse mellem offentlighedens opfattelse af revisors præstation og deres faktiske præstation. Et problem med præstationsmålingen er, at kvaliteten af revisionen er baseret på tro og ikke af egen erfaring. Et eksempel hertil er, at revisors evne til at opdage og korrigere fejlinformation ikke er synlig. Dermed er revisionsprocessen i sin helhed ikke observerbart af offentligheden.

Svigt, der er forårsaget af revisoren, sker, når der er en afvigelse mellem revisors eget syn på deres ansvar og de gældende standarder. Derudover svigter revisoren også, når den reelle præstation ikke lever op til de gældende revisionsstandarder. Svigt, der er forårsaget af reguleringen, eksisterer på baggrund af de gældende standarder i de tilfælde,

standarderne er inkonsistente eller svigter at kommunikere revisors forpligtelser entydigt og klart.

Der skelnes mellem offentlighedens urimelige og rimelige forventninger til revisors ansvar, hvor ændringer anses som rimelig i de tilfælde ændringen, er forbundet med en betydelig forbedring samtidig med, at forbedringen overstiger de ekstra omkostningerne forbundet dertil. Derfor kan der skelnes mellem svigt af offentligheden og svigt af reguleringen, som henholdsvis skyldes urimelige forventninger af offentligheden og rimelige forventninger, som ikke opretholdes af reguleringen.

Med blik på undersøgelsen, der er til at finde i bilag 2 og bilag 3, er der som nævnt fokus på mange aspekter under forventningskløften og dermed ikke kun forventningskløften i forhold til besvigelser. Der vil videre dog kun fokuseres på besvigelser, og ikke inddrage samtlige analysepunkter.

Som resultat af undersøgelsen var majoritetens opfattelse fra offentligheden, at det ikke var revisors ansvar at opdage besvigelser. For de interne og eksterne grupper samlet set besvarede 34%, at de var delvist uenige i, at det var revisors ansvar at opdage besvigelser, og 43% var fuldkommen uenige. Der var 13% af respondenterne, der delvist forventede, at revisor opdagede besvigelser, og således kun 10%, der var fuldkommen enige i, at ansvaret for opdagelsen af besvigelser ligger på revisor. Med blik på revisors egen opfattelse af deres ansvar, var blot 1% enige i, at det var revisors ansvar at opdage besvigelser, 3% delvist enige, 26% delvist uenige, og der var altså hele 71% af revisorerne, der ikke mente revisor, stod til ansvar for at opdage besvigelser.

Det korrekte svar er alt andet lige, at det ikke er revisors ansvar at opdage besvigelser, hvilket 97% af revisor respondenterne svarede, at de var delvist eller fuldkommen enige i, sammenlignet med 77% af de offentlige grupper. Det betyder, at der blot er 3-4% af revisorerne, der mener, at revisorerne har enten en del eller er fuldkommen ansvarlig for opdagelse af besvigelser, hvorimod 23% af de offentlige grupper forventer, at det er en del af revisors ansvar. Minoriteten af respondenterne, der fejlagtigt mente, at revisorerne har ansvaret for at opdage alle besvigelser, findes især blandt bestyrelsesmedlemmer (27%) og repræsentanter for banker (26%). En mulig årsag til, at bestyrelsesmedlemmerne forventninger var sådan, kan muligvis ligge i, at de prøver at finde på måder, hvorpå de kan fritage sig selv for deres eget tilsyns- og overvågningsansvar. De respondenter, der forventer revisor opdager alle besvigelser, kan have en forestilling om, at revisor fungerer

som politimand, hvilket givetvis betyder, at disse respondenter har en urimelig forventning til revisors ansvar.

Der findes på baggrund af dette altså en mindre forventningskløft mellem offentligheden og revisorerne end tidligere litteratur omkring emnet har indikeret, hvor en uafhængig revision tidligere er blevet anset som en form for et tidligt varslingsystem (Ruhnke & Schmidt, 2014: 588). Dog skal det tages in mente, at 56% af de offentlige grupper forventer noget, som ikke er i overensstemmelse med den gældende lovgivning, trods de 33% var delvist enige i, at det ikke er revisors ansvar. Der må derfor kunne udledes, at der findes et svigt fra offentligheden, i og med de forventer mere end kravene for de gældende standarder.

6.5 Sammenfatning af forventningskløften

Der er en gennemgående opfattelse af en forventningskløft, der er delt i to kløfter, henholdsvis en præstationskløft og en rimelighedskløft. Rimelighedskløften omhandler brugernes forventninger, og om de er rimelige i forhold til revisors tildelte ansvar fra revisorstanden. Præstationskløften derimod omhandler revisor, og hvorvidt den leverede ydelse lever op til de gældende standarder, og ligeledes, om de gældende standarder lever op til de rimelige forventninger, brugerne har. Der er derfor tre mulige steder i processen, der kan øge forventningskløften – offentlighedens urimelige forventninger, revisors manglende evne til at leve op til de gældende standarder, og sidst kan de gældende standarder være skyld i forventningskløften øges.

Historisk set har der eksisteret en forventningskløft de seneste mange årtier – siden der skete de første store skandalesager, hvor forventningerne til revisorprofessionen ikke var i overensstemmelse med de gældende standarder. Ruhnke og Schmidts undersøgelse fra 2011 viste, at der stadig eksisterer en forventningskløft, men at der kontra Warmings undersøgelse, er sket en positiv udvikling i forhold til offentlighedens forventninger til revisors ansvar ved opdagelse af besvigelser. Dette må indikere, at revisor professionen har formået at oplyse offentligheden om revisors ansvar, i og med kravene til revisors opdagelse af besvigelser ikke har ændret sig markant siden Warmings undersøgelse.

7. Diskussion

7.1 Forbedringsforslag til ISA 240

Det kan diskuteres, hvorvidt ISA 240 tilfører revisor de nødvendige informationer til at kunne opdage besvigelser. De tre komponenter, Cressey beskriver i sin undersøgelse fra 50'erne, er gengivet i standarden, og videre tilføjet flere eksempler på besvigelsesrisikofaktorerne, som revisor skal være opmærksom på gennem revisionen. Siden 50'erne er der dog sket meget, og Cresseys præmis om et nonsharable problem er ikke længere den hele sandhed. Flere nyere undersøgelser har vist, at egen vinding og grådighed er det andet mest hyppige motiv i besvigelsessagerne. Derfor kan det argumenteres, for at en teori, som M.I.C.E kunne være en stærk tilføjelse til den oprindelige teori, og ligeledes relevant at tilføje til ISA 240's risikofaktorer af incitament/pres.

I teorien beskrives penge (M) begrebet dog som meget subjektivt, og det kan være derfor, grådighed ikke er medtaget i standarderne, fordi det bliver et for abstrakt begreb. Ikke desto mindre er det et meget relevant emne qua det hyppige motiv, og det findes relevant at nævne under besvigelsesrisikofaktorerne, at man bl.a. bør være ekstra opmærksom, hvis ledelsen i gentagne situationer bliver set som ekstraordinært grådige sammenlignet med normen. Ideologi (I) begrebet findes mindre udbredt, men det kan være relevant at forholde sig yderligere skeptisk i situationer, hvor en person for eksempel er modvillig, til at betale skat, eller hvis man har nogle meget og skæve holdninger, hvilket også kunne være en tilføjelse til besvigelsesrisikofaktorerne i ISA 240. Tvang (C) er mindre udbredt, men et motiv, der oftest ses i forbindelse med større besvigelsessager, da det er svært at få en stor gruppe af mennesker til at deltage i eller se gennem fingrene med udførelsen af besvigelser. En risikofaktor i denne sammenhæng kunne være, hvis ledelsen er inde over store dele af funktionerne og er inde over størstedelen af beslutningerne i virksomheden samtidig med, at de udviser en dominerende adfærd. Ego (E) er et mere udbredt motiv og kunne ligeledes have en passende plads i ISA 240. I ISA 240 er det at leve over evne, nævnt under besvigelsesfaktorerne i misbrug af aktiver, men kunne ligeledes have sin plads i risikofaktorerne til regnskabsmanipulation, da besvigelser udført af ledelsen, som oftest er nødt til at manipulere med regnskabet for at kunne enten indhente store bonusser, eller for at en ejer kan udbetale større beløb i tilfælde af, at udbetalt udbytte har direkte sammenhæng med årets resultat. Dette kom til syne i Heselighs sagen, hvor der var en aftale om en maksimal udbetaling af udbytte på 20% af årets resultat for Lars Nørholt.

Det er et generelt problem, at regulering først træder i kraft på baggrund af besvigelssager, og dermed bliver lovgivning en reaktion på begået kriminalitet. Der er flere eksempler gennem tiden, hvor lovgivningen er reguleret på baggrund af større skandalesager, som har givet anledning til at analysere på, hvad der gik galt for at forebygge, at samme fejl sker igen. Det indebærer bl.a., at det ikke længere er lovligt at være arbejdende direktør i børsnoterede aktieselskaber, som både Bent A. Nielsen og Lars Nørholt var i henholdsvis Genan og Hesalight, med formålet om at sikre en uafhængig og objektiv bestyrelse. Det ses nødvendigt at udforme lovgivningen på baggrund af konkrete sager og ikke udforme lovgivningen på baggrund af ukonkrete hypoteser, der måske eller måske ikke vil kunne finde sted, og på den måde undgå, at lignende sager kan ske igen. Det kan derfor også være svært at opstille forbedringsforslag til ændringen af lovgivning med blik på at reducere omfanget af besvigelser.

7.2 Aspekterne i forventningskløften

Der er flere aspekter i relation til forventningskløften, hvor et af dem er, hvordan den kan mindskes. Qua Ruhnke og Schmidts undersøgelse var kløften mellem revisorstanden og offentlighedens forventninger til revisors opdagelse af besvigelser mindsket, siden Warming foretog sin undersøgelse i 90'erne. Det var dog også gældende, at der stadig fandtes en kløft, og en del af offentligheden stadig havde andre forventninger til revisorstanden end revisors reelle ansvar. Dette kan forringe troværdigheden af revisors arbejde og kan ligeledes føre til øgede reguleringer, som ikke nødvendigvis øger revisors nytteværdi. Det er derfor essentielt at mindske kløften og dermed øge revisorprofessionens troværdighed.

Ser man på, hvad der ligger til grund for, hvorfor forventningskløften opstår, er der ikke observeret umiddelbare, væsentlige mangler fra reguleringens side, der kunne give anledning til at skabe en forventningskløft mellem revisor og offentligheden. Tværtimod kan yderligere skærper, der ikke kan leves op til, forværre forventningskløften yderligere. Der findes heller ikke en opfattelse af, at revisorprofessionen generelt ikke udfører sit arbejde efter de gældende regler, hvilket må betyde, at offentligheden har urimelige forventninger til revisors ansvar i forbindelse med besvigelser. For at mindske forventningskløften er det derfor relevant at undersøge, hvordan offentlighedens forventninger kan påvirkes, så de er i overensstemmelse med revisors reelle ansvar. Det kan

dog være svært, i og med kløften eksisterer på baggrund af urimelige forventninger fra offentligheden.

Den frembrusende digitalisering i branchen, som gør det muligt at analysere på store mængder af data, og brug af artificial intelligence, der uden tvivl bliver en større del af revisionen i fremtiden, vil ligeledes have betydning for forventningskløften. Disse nye måder at udføre revisionen på kan lette nogle af opgaverne for revisor samtidig med, at det kan forudsige og opdage besvigelser. Det gør det dermed muligt for revisor at have ekstra fokus på de områder, som er fundet mest sandsynligt, at der findes væsentlige fejlinformationer ved, og ligeledes væsentlige fejlinformationer som følge af besvigelser (Elad Fotoh & Lorentzon, 2022: 8). Det vil uden tvivl kunne forebygge flere besvigelser, men i samme vil forventningerne fra offentligheden til revisors ansvar vedrørende opdagelse af besvigelser formentligt også stige parallelt. Udviklingen vil derfor ikke være en løsning til at mindske kløften, da det blot vil skabe nye øgede forventninger.

For at mindske kløften på nuværende tidspunkt er der flere tidligere undersøgelser, der fastslår, at uddannelse indenfor revision og mere rimelige forventninger til revisors opdagelse af besvigelser har en direkte sammenhæng, og det derfor er en mulig løsning på at formindske denne kløft (Siddiqui et al., 2009). Dog har en anden nyere undersøgelse vist et andet resultat, hvor der ikke var en signifikant forskel mellem uddannelse og den forventning, der var til revisors opdagelse af besvigelser (Fulop et al., 2019: 310). Den overordnede konklusion i undersøgelsen var dog, at der fandtes en direkte sammenhæng mellem uddannelse og forståelsen af revisors rolle. De studerende, som havde en videregående uddannelse indenfor revision, svarede på lige fod med de andre studerende, der havde haft mindre faglig læring indenfor revision, at de var neutrale i spørgsmålet om, hvorvidt revisoren har ansvaret for at forebygge besvigelser, hvilket må indikere, at besvigelser er et emne, der ikke er nemt at forholde sig til. Uddannelse ses derfor som en reel mulig løsning til at mindske forventningskløften, hvis for eksempel økonomistuderende uden speciale i revision, der er fremtidens regnskabsbrugere, får større indsigt i revisors arbejde og ansvar.

Et andet aspekt i forbindelse med forventningskløften i et mere generelt perspektiv, er hvorvidt revision kan eksistere uden en forventningskløft. Trods de fleste artikler, rapporter og bøger har fokus på måder hvorpå kløften kan fjernes, beskriver Ruhnke og Martin bl.a., at kløften er en drivkraft for at skabe forandringer, der kan forbedre professionen. Forholder offentligheden sig ikke skeptiske overfor revisorstanden, vil forandringer formentligt ske i

et langsommere tempo, og revisionen ville på sigt ikke have en reel værdi, når den ikke bliver udfordret. Dette er i praksis dog ikke realistisk, da offentligheden løbende ændrer sine forventninger, parallelt med udviklingen i branchen.

8. Konklusion

Dette afsnit har til formål at gennemgå de vigtigste iagttagelser gennem specialet, og på den baggrund besvare specialets hovedproblemformulering:

Hvilke væsentlige udfordringer for revisors rolle findes i forbindelse med besvigelser, og herunder hvad er offentlighedens forventninger til revisors rolle?

Besvigelser defineres jf. ISA 240 som *"En bevidst handling udført af en eller flere personer blandt den daglige ledelse, den øverste ledelse, medarbejdere eller tredjeparter, der benytter vildledning til at opnå en uberettiget eller ulovlig fordel"*, hvor det afgørende aspekt er at skelne mellem fejl og tilsigtede handlinger, hvor sidstnævnte er kendetegnet for besvigelser. Derudover kan besvigelser kategoriseres som enten regnskabsmanipulation eller misbrug af aktiver. Regnskabsmanipulation udføres ved tilsigtet at udføre handlinger, som skaber væsentlig fejlinformation i regnskabet, og er som oftest udført af den daglige ledelse. Misbrug af aktiver omfatter tyveri af virksomhedens aktiver, hvor en ansat i virksomheden får tilegnet sig aktiver, som ikke er deres retsmæssige eje. Denne besvigelsesform er mest udbredt, og er forbundet i sagerne i hele 86% af tilfældene, men det svindlede beløb er derimod også markant lavere kontra regnskabsmanipulation.

Donald R. Cresseys undersøgelser har været fundamentet for besvigelsestrekanten, som var den første teori om hvorfor besvigelser opstod. På baggrund af denne teori kan en besvigelse først opstå når der er et incitament/pres, en mulighed, samt en måde at retfærdiggøre det overfor en selv. Senere teorier er kommet med gode input og forbedringer til den 70 år gamle teori, hvor bl.a. W. Steve Albrechts teori om besvigelsesskalaen tilføjer et relevant aspekt vedrørende den personlige integritet hos den potentielle besviger. Gennem tiden er Cresseys præmis om, at der skulle forelægge et økonomisk nonsharable behov, for at der kunne ske en besvigelse ikke længere den hele sandhed. Grådighed er blevet det andet største incitament til at begå besvigelser, og her findes M.I.C.E. modellen relevant at medbringe, da den beskriver nye incitamenter, der er finansielle såvel som ikke-finansielle, og giver et bedre billede af hvorfor besvigelser opstår i dag. Wolfe og Hermansons teori besvigelsesdiamanten kunne ligeledes bidrage til forståelsen af hvorfor besvigelser opstår,

og ligeledes komme tættere på hvem besvigeren er. Wolfe og Hermanson beskrev hertil, at det ikke var nok blot at have muligheden for at begå en besvigelse, men man skulle ligeledes have de rigtige kapabiliteter til at udnytte den, og derfor kunne kapabiliteter blive tilføjet som et kriterie under muligheder i besvigelsestrekanten. For yderligere at beskrive besvigeren, kan man kategorisere personen som enten accidental fraudster eller predator. Den nytænkte besvigelsestrekant kan belyse de bagvedliggende faktorer for en accidental fraudster, hvorimod en predator ikke kan forstås på baggrund af dette. Disse personer har kun ét formål, hvilket er at begå besvigelser, og behøver hverken et incitament eller en retfærdiggørelse for at begå den. Samlet set kan årsagen til hvorfor besvigelser opstår ses ud fra den tidligere illustrerede figur 9.

Revisor er underlagt flere krav, hvor god revisorskik er revisors vigtigste ansvar, for at kunne leve op til revisorprofessionens krav og standard. Især revisorlovens § 16 stk. 1, pkt. 1, der fortæller at revisor skal være offentlighedens tillidsrepræsentant, anses for at være det vigtigste krav at efterkomme, for at kunne bibeholde revisors eksistensberettigelse. Derudover er det jf. revisorloven § 16 stk. 1, pkt. 2-3 også nødvendigt for revisor at udvise den nøjagtighed og hurtighed, som opgavernes beskaffenhed tillader, og videre udvise professionel skepsis, integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne. Disse begreber er revisors overordnede rettesnor, der altid skal følges gennem udførelsen af opgaverne, og er derfor ikke specifikt rettet mod besvigelser.

Revisors rolle og ansvar i forbindelse med besvigelser er beskrevet direkte i ISA 240, men referere til flere andre ISA'ere. ISA 240 beskriver først og fremmest at det primære ansvar for at opdage, såvel som at forebygge besvigelser ligger hos virksomhedens øverste ledelse og den daglige ledelse. Revisors ansvar er derimod at sikre en høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation, der kan påvirke regnskabsbrugerens opfattelse af virksomheden, uanset om det skyldes fejl eller besvigelser. Grunden til revisor ikke har det primære ansvar for at opdage besvigelser er, at der findes iboende begrænsninger for revisor, fordi besvigelser kan være svære at opdage, da de kan være udført sofistikeret og omhyggeligt. Revisors rolle i forbindelse med besvigelser, er som ved alle andre revisionsopgaver, at der skal identificeres og vurderes risici for væsentlig fejlinformation, opnås tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis om disse risici og afsluttende reageres på disse jf. henholdsvis ISA 315 (ajourført) og ISA 330, men med vurdering af risici og risikovurderingshandlinger, der har fokus på besvigelser.

Der har i de udførte analyser af Genan-sagen og Hesalight sagen været flere fællestræk for ejerne, som begge fandtes motiveret af ego og status, samt havde en tendens til at leve over evne. For Bent A. Nielsen opfattes det som, at det er begyndt som en accidental fraudster, hvorimod Lars Nørholt kan sættes i bås med en predator. I begge tilfælde havde det været muligt for revisor at forhindre, sagerne var opstået, hvis de ikke havde tilsidesat deres revisorskik.

Forventningskløften opstår, på baggrund af tidligere litteratur og undersøgelser, når revisors præstation ikke lever op til offentlighedens forventninger. Forventningskløften kan videre opdeles i to kløfter, henholdsvis en præstationskløft og en rimelighedskløft. Rimelighedskløften vedrører offentlighedens forventninger kontra revisors gældende ansvar, og præstationskløften vedrører revisors præstationer kontra kravene under reguleringen, som de skal leve op til. På baggrund af den opstilling kan der forekomme svigt fra enten offentligheden, reguleringen eller revisoren. Svigt af offentligheden henfører til rimelighedskløften, og dermed i tilfælde af at offentligheden har urimelige forventninger. Svigt af reguleringen sker, hvis der eksisterer en kløft på baggrund af rimelige forventninger fra offentligheden, og revisorerne opfylder de gældende krav, må reguleringen ikke være passende, og deraf sker svigtet. Revisors svigt forekommer, når der er en afvigelse mellem revisors egen opfattelse af deres ansvar, og de nuværende standarder, eller hvis den reelle præstation ikke lever op til de gældende krav.

Undersøgelserne, der er anvendt i specialet, viste en positiv udvikling i forventningskløften i relation til de forventninger, der er til revisors rolle ved opdagelse af besvigelser. I undersøgelsen fra 90'erne var der en klar forventningskløft, hvor offentligheden entydigt mente at det var revisors ansvar at opdage besvigelser. I den nyere undersøgelse fra 2011 var der en mindre tydelig kløft på dette punkt, hvilket må indikere offentligheden har opnået en bedre forståelse af revisors ansvar i forbindelse med besvigelser gennem de seneste årtier. Det er dog essentielt løbende at håndtere forventningskløften, og sikre at kløften mellem revisor og offentlighedens forventninger er så lille som muligt.

9. Litteraturliste

Artikler:

- Anklagemyndigheden. (2020, december 21). Højesteret stadfæster dom i Hesalight-sag. *Anklagemyndigheden*. <https://anklagemyndigheden.dk/da/hoejesteret-stadfaester-dom-i-hesalight-sag>
- Anklagemyndigheden. (2021, april 15). Genan-stifter får seks års fængsel for groft bedrageri. *Anklagemyndigheden*. <https://anklagemyndigheden.dk/da/genan-stifter-faar-seks-aars-faengsel-groft-bedrageri>
- Holm, E., Høberg, J., & Sandøe, N. (2014a, maj 31). Magi i luften. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/jperhverv/ECE6769519/magi-i-luften1/>
- Holm, E., Høberg, J., & Sandøe, N. (2014b, juni 4). Regnskaber under hårdt angreb for anden gang. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/jperhverv/ECE6782295/Regnskaber-under-haardt-angreb-for-anden-gang/>
- Holm, E., Høberg, J., Aagaard, J., & Sandøe, N. (2014a, august 14). Dækkongens ublide fald fra tronen. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/jperhverv/ECE6944240/Daekkongens-ublidge-fald-fra-tronen/>
- Holm, E., Høberg, J., Aagaard, J., & Sandøe, N. (2014b, august 17). Kreativ bogføring kunne være stoppet før. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/jperhverv/ECE6946717/Kreativ-bogfoering-kunne-vaere-stoppet-for/>
- Holm, E., Høberg, J., Aagaard, J., & Sandøe, N. (2014c, august 19). Genan-stifter har lånt penge af PKA mod pant i penthouse. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/brancher/finans/pension/ECE6953683/genanstifter-har-laant-penge-af-pka-mod-pant-i-penthouse/>
- Holm, E., Høberg, J., Aagaard, J., & Sandøe, N. (2014d, september 2). Revisorerklæring førte banker bag lyset. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/brancher/finans/pension/ECE6992067/Revisorerklaering-forte-banker-bag-lyset/>

- Holm, E., Høberg, J., Aagaard, J., & Sandøe, N. (2014e, oktober 21). Kollapset i Genan: Kapitel 2 - Afsløret. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/jperhverv/ECE7072493/Kollapset-i-Genan-Kapitel-2---Afsløret/>
- Høberg, J., & Andersen, K. B. (2016, maj 17). Hesalight-revisor får kæmpebøde i Revisornævnet. *Finans*. <https://finans.dk/erhverv/ECE8664236/hesalightrevisor-faar-kaempeboede-i-revisornaevnet/>
- Høberg, J., & Andersen, K. B. (2018, april 10). Fra komet til konkurs: Her er historien om Hesalight. *Jyllands-Posten*. <https://jyllands-posten.dk/jperhverv/ECE10500170/fra-komet-til-konkurs-her-er-historien-om-hesalight/>

Bøger:

- Chr. Bøg, K., & Kiertzner, L. (2007). *Professionsetik for revisorer* (1. udg.). Foreningen af statsautoriserede revisorer.
- Dennis, I. (2015). *Auditing Theory*. Routledge.
- Eilifsen, A., F. Messier, Jr., W., M. Glover, S., & F. Prawitt, D. (2013). *Auditing & Assurance Services* (3. udg.). McGraw-Hill Education.
- Kranacher, M.-J., Riley, R., & Wells, J. T. (2011). *Forensic accounting and Fraud Examination* (1. udg.). Wiley.
- Langsted, L. B., Füschel, K., Skovby, J., Gath, P., & Olsen, P. K. (2017). *Revisor - regulering & rapportering* (4. udg.). Karnov Group.
- Li, L., & McMurray, A. (2022). *Corporate Fraud Across the Globe*. Palgrave Macmillan.
- Riise Johansen, T., Lunden, M., Harloff-Helleberg, M., Davidsen, C., & Birkholm Laursen, P. (2011). *Danske perspektiver på revisorer og revision* (1. udg.). Karnov Group.
- Sheikh, F. (2021). *When Number's Don't Add Up*. Business Expert Press.
- Vorre, N. (2020). *Bag lyset*. People's.
- Warming-Rasmussen, B., Christensen, M. B., & Kristensen, R. H. (2015). *Revisors opklaring af besvigelser - Læren af praksis* (2. udg.). Karnov Group Denmark.
- Wells, J. T. (2017). *Corporate Fraud Handbook: Prevention and Detection* (5. udg.). John Wiley & Sons, Incorporated.

Rapporter:

ACFE. (2022). *Occupational Fraud 2022: A Report to the Nations*. <https://acfe-public.s3.us-west-2.amazonaws.com/2022+Report+to+the+Nations.pdf>

Birch Breuning, A. (2019, november). *Opdaterede standarder, ny teknologi og oplysning kan formindske forventningskløften*. Signatur.
https://www.fsr.dk/Files/Files/Dokumenter/Værktøjer/SIGNATUR/Magasiner/SIGNATUR%20nummer%204_%202019.pdf

FSR - danske revisorer. (2021). *Økonomisk kriminalitet 2009-2019*.
<https://www.fsr.dk/Files/Files/Dokumenter/Politik%20og%20analyser/Analyser/2021/FINAL%20-%20Udvikling%20i%20økonomisk%20kriminalitet%202009-2019.pdf>

Klein, H., & Bentivegna, M. (2022, april 5). *Occupational Fraud Update 2022: New Data on Crypto and COVID*. EisnerAmper. <https://www.eisneramper.com/occupational-fraud-financial-cost-1116/>

KPMG. (2016). *Global profiles of the fraudster*.
<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2013/11/global-profiles-of-the-fraudster-v2.pdf>

Radius CPH. (2022). *Troværdighedsanalysen 2022*. Radius CPH. https://radiuscph.dk/wp-content/uploads/2022/09/Trovaerdighedsanalysen_2022.pdf

Warming-Rasmussen, B. (1990). *Tillidsforholdet og forventningskløften mellem brugeren af revisionsydelsen og den statsautoriserede revisor*.

Retslige kilder:

ISA 200

ISA 240

ISA 315

ISA 330

ISA 540

Revisorloven

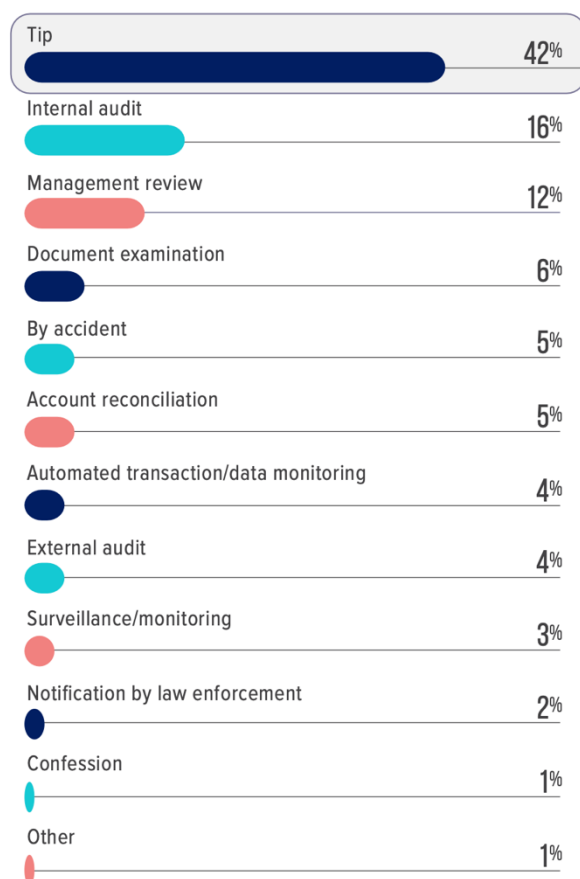
Tidsskrifter

- Dorminey, J., Scott Fleming, A., Kranacher, M. J., & Riley, R. A. (2012). The evolution of fraud theory. *Issues in Accounting Education*, 27(2), 555–579.
<https://doi.org/10.2308/iace-50131>
- Elad Fotoh, L., & Lorentzon, J. I. (2022). Audit digitalization and its consequences on the audit expectation gap: A critical perspective. *Accounting Horizons*.
<https://doi.org/10.2308/horizons-2021-027>
- Fulop, M. T., Tiron-Tudor, A., & Cordos, G. S. (2019). Audit education role in decreasing the expectation gap. *Journal of Education for Business*, 94(5), 306–313.
<https://doi.org/10.1080/08832323.2018.1527752>
- Ruhnke, K., & Schmidt, M. (2014). The audit expectation gap: existence, causes, and the impact of changes. *Accounting and Business Research*, 44(5), 572–601.
- Siddiqui, J., Nasreen, T., & Choudhury-Lema, A. (2009). The audit expectations gap and the role of audit education: The case of an emerging economy. *Managerial Auditing Journal*, 24(6), 564–583. <https://doi.org/10.1108/02686900910966530>
- Wolfe, D. T., & Hermanson, D. R. (2004). The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of Fraud. *The CPA Journal*, 74(12), 38–42.

10. Bilag

10.1 Bilag 1 – Opdagelse af besvigelser (ACFE, 2022)

FIG. 10 HOW IS OCCUPATIONAL FRAUD INITIALLY DETECTED?

10.2 Bilag 2 – Undersøgelse af offentlighedens forventning

Table 2. Continued.

		Public groups						
		External groups			Internal groups			
		Academic faculty	Financial journalists	Investors	Bank representatives	Management representatives	Supervisory board members	Sum
Fraud ^d	Agreement (disagree = correct)	Fully agree More or less agree More or less disagree Fully disagree						
		6% 10% 41% 44%	11% 5% 30% 55%	9% 11% 41% 38%	12% 15% 34% 40%	7% 15% 32% 45%	13% 14% 30% 43%	10% 13% 34% 43%
	Mean	-1.1	-1.1	-0.9	-0.8	-0.9	-0.8	-0.9
	p-Value	<.0001	<.0001	<.0001	<.0001	<.0001	<.0001	<.0001
	n	71	44	97	95	121	152	580
Management audit ^e	Rate of usable responses	26.7%	11.3%	13.8%	12.8%	12.3%	14.2%	14.0%
	Agreement (disagree = correct)	Fully agree More or less agree More or less disagree Fully disagree						
		17% 14% 34% 35%	24% 24% 33% 18%	35% 26% 26% 14%	50% 26% 15% 10%	24% 29% 27% 24%	37% 22% 21% 20%	33% 23% 25% 20%
	Mean	-0.6	0.0	0.4	0.9	0.0	0.3	0.2
	p-Value	.0049	.7565	.0058	<.0001	.9325	.0099	.0001
		n	71	45	98	94	147	575
		Rate of usable responses	26.7%	11.6%	14.0%	12.7%	13.7%	13.8%

K. Ruhnke and M. Schmidt

10.3 Bilag 3 – Revisors egen opfattelse

Table 3. Auditors' responsibilities and auditors' performance (as perceived by the auditor) (research question 2).

			Auditors
Compliance with financial reporting standards ^a	Agreement (agree = correct)	Fully agree	93%
		More or less agree	7%
		More or less disagree	0%
		Fully disagree	0%
	Mean		1.9
	<i>p</i> -Value		<.0001
	<i>n</i>		467
	Rate of usable responses		28.7%
Level of assurance ^b	('Varies from case to case' = correct)	'100%'	0%
		'95%'	36%
		'80%'	8%
		'Varies from case to case'	55%
	<i>n</i>		459
	Rate of usable responses		28.2%
Going concern ^c	Agreement (agree = correct)	Fully agree	49%
		More or less agree	34%
		More or less disagree	11%
		Fully disagree	6%
	Mean		1.1
	<i>p</i> -Value		<.0001
	<i>n</i>		465
	Rate of usable responses		28.6%
Fraud ^d	Agreement (disagree = correct)	Fully agree	1%
		More or less agree	3%
		More or less disagree	26%
		Fully disagree	71%
	Mean		-1.6
	<i>p</i> -Value		<.0001
	<i>n</i>		466
	Rate of usable responses		28.6%